

NÁRODNÍ KONCEPCE RODINNÉ POLITIKY

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ 2005

OBSAH

I. OBECNÁ ČÁST	3
1. <i>Preambule</i>	3
2. <i>Současná situace českých rodin</i>	6
3. <i>Cíle rodinné politiky</i>	9
4. <i>Zásady realizace rodinné politiky</i>	10
II. SPECIÁLNÍ ČÁST	11
5. <i>Podpora rodičovství a rodinné soudržnosti</i>	11
a) <i>Hodnota rodičovství</i>	11
b) <i>Výchova k partnerství, manželství a rodičovství</i>	13
c) <i>Postavení otce v rodině</i>	14
d) <i>Postavení seniora v rodině</i>	16
e) <i>Rodinná soudržnost</i>	17
6. <i>Finanční podpora rodiny a bydlení</i>	19
a) <i>Mladá bezdětná rodina a rodina s nezaopatřenými dětmi</i>	19
b) <i>Rodina se zaopatřenými dětmi</i>	23
c) <i>Rodina seniorů</i>	24
7. <i>Služby pro rodiny</i>	27
8. <i>Slučitelnost profesních a rodinných rolí</i>	30
9. <i>Rodina a systém vzdělávání</i>	34
a) <i>Rodina s dětmi předškolního věku</i>	34
b) <i>Rodina s dětmi školního věku</i>	35
10. <i>Rodina a systém zdravotní péče</i>	38
a) <i>Mladá bezdětná rodina</i>	38
b) <i>Rodina s dětmi předškolního a školního věku</i>	39
11. <i>Rodina se specifickou potřebou</i>	41
a) <i>Vícedětná rodina</i>	41
b) <i>Neúplná rodina</i>	43
c) <i>Rodina se členem se zdravotním postižením</i>	45
d) <i>Rodina v systému náhradní rodinné péče</i>	47
e) <i>Romská rodina</i>	51
f) <i>Rodina přistěhovalců</i>	54
12. <i>Podpora rodiny na úrovni krajů a obcí</i>	56
13. <i>Obecná opatření k realizaci rodinné politiky</i>	58

I. OBECNÁ ČÁST

1. Preambule Národní koncepce rodinné politiky

Rodina¹ je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti. Na její prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Přesto lze konstatovat, že česká rodina slábne. Spolu s ní dochází k oslabování soudržnosti jejich jednotlivých členů; postavení žen a dětí je zranitelnější než dříve, a to až do té míry, že některé děti se nenarodí vůbec – a jiné se sice rodí, ale do poměrů, které je předem obírají o životní šance, kterých se dostává jejich šťastnějším vrstevníkům. Českého státu jakoby se od doby jeho vzniku tento znepokojivý vývoj vůbec netýkal; teprve v posledních letech se začínají ve veřejné a sociální politice prosazovat snahy o změnu tohoto nepříznivého stavu, o zvrát uvedených negativních tendencí. Tyto snahy jsou motivovány uvědoměním si skutečnosti, že bez fungující rodiny, realizující své základní sociální funkce, je ohrožena samotná existence dané společnosti. Jinými slovy řečeno: bez soudržné rodiny nebude soudržná společnost a lidé budou méně spokojeni se svým životem; nesoudržná společnost bude rozkládána vnitřními tenzemi (včetně politických konfliktů) a bude se muset potýkat s nepřiměřeně vysokými dodatečnými náklady v rovině ekonomické, sociální i emocionální.

Oslabování funkčnosti a role rodiny, které po roce 1989 způsobilo na jednu stranu mnoho „protirodinných“ tlaků (tlak médií, tlak na konzumní orientaci a flexibilní a disponibilní pracovní sílu) a nových rizik (chudoby, nezaměstnanosti), bylo na druhé straně ovlivněno také postupnými změnami rozdělení rolí muže a ženy v rodině, zejména oslabenou rolí muže jako živitele a otce. Z hlediska postavení žen na trhu práce došlo ke změnám ve smyslu jejich větší emancipace, nicméně toto postavení je i nadále, zejména v souvislosti se zastáváním role matky a pečovatelky, znevýhodněné. Proto je podíl žen mezi nezaměstnanými vyšší. Rovněž jejich výdělků, přes to, že vykonávají stejnou práci jako muži, jsou nižší. Stávající situaci dokresluje i vysoká úroveň rozvodovosti a vysoký podíl neúplných rodin s nezaopatřenými dětmi. Solidarita bezdětných s rodinami pečujícími o děti se vytrácí z postojů lidí i z podmínek vytvářených pro život rodin státem.

Nelze rozebírat všechny příčiny tohoto krajně neuspokojivého stavu. Mnohé bylo uvedeno v Národní zprávě o rodině, kterou vzala vláda ČR na vědomí v roce 2004, včetně poukazu na zásadní změny ve způsobu výroby a života, typické pro moderní postindustriální společnosti, vedoucí ke strukturální lhostejnosti společnosti vůči rodině. Svoji úlohu ovšem sehrály i rychlé politické a ekonomické proměny společnosti po roce 1989 – s novými příležitostmi, ale i dříve neznámými nároky a stresy, které do značné míry omezují prostor, v němž se život rodiny odehrává. Stoupají nároky na pracovní výkon, v zaměstnání se rychleji a lépe uplatňují lidé, kteří omezují svůj osobní a tedy i rodinný život. Trh práce nerozlišuje mezi ženami a muži se stejným vzděláním, a hlavně nasává mladé pracovníky právě ve věku, kdy plánují založení rodiny a rodičovství. Zároveň vrcholí nároky na dokončení jejich

¹ pro účely tohoto materiálu je rodina chápána širěji než jen jako nukleární rodina, v níž žijí rodiče a jejich děti, zahrnuje v sobě též soužití dalších generací.

špičkového vzdělání. Oslabení rodiny nachází svůj odraz i ve změnách hodnotových orientací a postojů občanů, vystavených pokušením a příležitostem konzumerismu.

Proč jednat?

Komplexní a účinná politika podporující rodinu ve všech jejích základních sociálních funkcích (prorodinná politika) vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen soukromou záležitostí rodičů, ale i významným prvkem úspěšného rozvoje společnosti. Pomoc státu a společnosti rodinám s dětmi musí být pojímána jako významná sociální investice do budoucího rozvoje celé společnosti, nikoli jen jako zátěž pro státní rozpočet.

Co dělat?

Celková atmosféra v naší společnosti dosud nestaví rodinu do popředí; dobrá rodina již také není symbolem společenského úspěchu. Má-li být žádoucí změna v postavení a životních podmínkách rodin možná, musí dojít k celkové proměně této společenské atmosféry, ke kulturní změně, která vynese rodinu na výsluní pozornosti a péče.

Dalším předpokladem pozitivní změny je vytvoření výrazně příznivějších ekonomických podmínek pro rodinu, především pro rodinu s nezaopatřenými dětmi. Součástí této změny je alespoň částečné, ale zřetelné vyrovnávání „nákladů ušlých příležitostí“ rodin s dětmi ve srovnání s bezdětnými rodinami a jednotlivci, a to v rovině sociálních transferů i nabídky veřejných sociálních služeb.

Třetí zásadní okolností hodnou zřetele je prolomení strukturální lhostejnosti společnosti vůči rodině. Rodiny nejsou schopny vyrovnat se samy se všemi nepříznivými okolnostmi, potřebují podporu a pomoc, nikoliv ovšem v podobě nátlaku a manipulace.

Jak toho dosáhnout?

Posílení rodiny si vyžádá soustředěnou pozornost, dodatečné zdroje a bude možné jen tehdy, když se stane věcí celé politické a státní reprezentace a v důsledku i celé společnosti. Cestou k tomu bude mimo jiné pořádání pracovních konferencí k rodinné politice, svolávaných na úrovni vlády minimálně jednou ročně.

Prorodinná politika nemůže respektovat rezortní hranice, může být z povahy věci jen politikou průřezovou, souznějící se všemi dalšími důležitými strategiemi, politikami, správními akty i jednotlivými opatřeními. Musí co nejlépe předjímat společenské změny a být koncipována s uvědoměním si dlouhodobých efektů dnešních činů; musí být koordinována způsobem, který bude vycházet z jasně stanovených a kontrolovatelných cílů, s vyčleněnými zdroji a odpovědnostmi jednotlivých aktérů, s průběžným hodnocením dosažených výsledků – ale zároveň natolik pružně, aby byla schopna reagovat na proměny vnějších a vnitřních podmínek své realizace.

Toho všeho nebude možno dosáhnout ani rychle, ani bez účasti všech, kterých se připravovaná Národní koncepce rodinné politiky bude týkat. Z tohoto důvodu MPSV ČR připravilo Národní koncepci rodinné politiky jako „živý“ materiál, který bude za účelem

každoroční aktualizace předkládán k široké veřejné diskusi za účasti všech, jichž se připravovaná opatření dotknou, včetně všech dotčených resortů, představitelů organizací poskytujících služby pro rodinu, občanského sektoru, odborníků a široké veřejnosti. Odpovědností za koordinaci národní rodinné politiky bude pověřen resort MPSV ČR, který bude rovněž každoročně vyhodnocovat, jak jsou cíle a opatření stanovené v Konceptci plněny.

2. Současná situace českých rodin

Podrobnou sociodemografickou syntézu života rodin v ČR a analýzu legislativního a institucionálního zajištění podpory rodin v ČR přináší Národní zpráva o rodině (dále jen NZoR), která je přílohou této Koncepce. Z hlediska formulace Národní koncepce rodinné politiky je nutné v rámci klíčových oblastí dotýkajících se života rodin definovat „neuralgické body“, jejichž sanace skrze řešení na politické úrovni je výzvou pro koncepční pojetí rodinné politiky v ČR. Zkušenosti z evropských zemí ukazují, že rodinná politika státu je účinná tehdy, když respektuje a rozvíjí především sociokulturní specifika dané společnosti a zároveň reaguje na proměny rodiny a na měnící se potřeby a zájmy jejích členů. Zavádění opatření po vzoru jiných zemí by těmito specifickým, proměnám, potřebám a zájmům měla odpovídat, aby skutečně přinesla zamýšlené efekty a přispěla ke zlepšení celkové prorodinné atmosféry ve společnosti, která je globálním cílem rodinné politiky.

Populaci mladých lidí v ČR charakterizuje pozitivní pohled drtivé většiny z nich na hodnoty manželství a rodičovství, dokumentovaný v NZoR a v řadě dalších výzkumů. Mladým lidem se často narodí méně dětí, než původně plánovali. Na cestě k realizaci původně chtěného počtu dětí se potýkají s překážkami socioekonomického charakteru, i s obecně nízkou podporou české společnosti a dalšími faktory, zejména v podobě proměn rodinného a demografického chování. Výzkumné zjištění z Šetření rodiny a reprodukce v roce 1997 uvádí, že téměř 60% žen by podle vlastního pu spíše mělo plánovaný počet dětí, kdyby se realizovala pro ně vstřícná opatření rodinné politiky, což vypovídá o důležitosti role rodinné politiky v této oblasti. Nicméně je opakovaně konstatován výrazný pokles reálné hodnoty dávek vyplácených v souvislosti s náklady na péči o dítě z rodin s průměrnými příjmy, a to podle Rychtaříkové² na jednu polovinu až jednu třetinu v posledním desetiletí. Výrazně poklesly i kapacity veřejných služeb usnadňujících péči o děti (např. jesle, mateřské školy). Oblast nefinanční podpory rodiny zjevně ještě více zaostává, v zásadě lze říci, že fungující rodina s dětmi přestala být akceptovaným obrazem společenského úspěchu.

České rodiny nemají svého mluvčího s dostatečnou výbavou společenského vlivu. Neexistence velkých svépomocných rodinných organizací a malý vliv jiných prorodinných společenských subjektů se spolupodílely na tom, že oslabení přirozených funkcí rodiny v náhle vzniklém prostředí tržní ekonomiky a samosprávné demokracie bylo větší než ve srovnatelných zemích, jako je Maďarsko a Slovensko. V České Republice došlo k propadu úrovně porodnosti v porovnání s úrovní tohoto procesu např. ve Skandinávii, Francii, Velké Británii nebo Irsku. V těchto zmíněných západoevropských zemích existují účinná politická opatření a vity subjektů občanské společnosti, které napomáhají mírnit pro rodiny s dětmi nepříznivý tlak tržního prostředí a konkurence možností seberealizace mimo rodinu.

Ve společenské diskusi je problematice podpory rodin věnována malá pozornost, častěji se dostává ke slovu nekompetentní bagatelizace obtíží rodin než seriózní úvahy nad významem rodiny a možnostmi podpory její prosperity. Stát uspokojivě neplní vůči rodinám roli garanta sociální spravedlnosti, protože nedostatečně kompenzuje morální i finanční náklady, které rodiny investují do vzniku celospolečensky nenahraditelného lidského kapitálu.

² Rychtaříková, J. (2003). *Diferenční plodnost v České republice podle rodinného stavu a vzdělání v kohortní perspektivě*. In: Hamplová, D., Rychtaříková, J., Pikálková, S.: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Sociologický ústav AV ČR.

Ve většině evropských zemí a stejně tak i v ČR hraje jednu z hlavních rolí v problematice fungování rodin slučitelnost rodičovské a profesní role, a to zejména v rodinách s dětmi, jejichž rodiče dosáhli vyššího vzdělání. Nastavené podmínky v ČR komplikují dobrou slučitelnost těchto rolí. Na jedné straně možnost dosažení stejného vzdělání mužů i žen umožňuje oběma pohlavím prakticky stejně slibné zahájení profesní kariéry, na druhé straně se obecně předpokládá její kontinuální vývoj u mužů a diskontinuitní vývoj u žen. Tento fakt sám má patrně velký vliv na vzrůstající procento dobrovolné bezdětnosti a prokazatelný negativní vliv na rozhodování se pro dítě vyššího pořadí, zvláště u žen se sekundárním a terciárním vzděláním³.

Řešení tohoto problému je prakticky z velké části ponecháno na nákladech a režii rodičů, chybí dostatečná legislativní a ekonomická vstřícnost státu, soukromého sektoru a částečně i podpora ze strany nedostatečně rozvinuté občanské společnosti.

Za závažný problém komplikující slučitelnost rodičovské a profesní role je nutno považovat nízkou míru využívání práce na částečný úvazek, pružné pracovní doby a práce z domova. Zatímco ve většině vyspělých zemích existuje prakticky využitelná možnost postupného přechodu matek malých dětí (v malé míře to platí i pro otce) z rodičovské dovolené do zaměstnání prostřednictvím zkrácených, eventuálně postupně se zvyšujících úvazků, nemohou ženy v ČR z řady důvodů prakticky využít tuto možnost. Tím jsou de facto nuceny absolvovat dlouhou rodičovskou dovolenou a poté nastupovat na plný pracovní úvazek, což přináší problémy jak v rodině, tak v zaměstnání. Zbytečně rigidní je právní úprava rodičovské dovolené. Oproti zemím západní Evropy je tento institut jen sporadicky využíván otci, mimo jiné z důvodu jeho nízké finanční atraktivity. Účast otců na rodičovské dovolené má přitom význam nejen pro udržení profesních kompetencí ženy, ale především psychologický význam pro vztah otce k dítěti a k rodinným hodnotám.

Systém finanční podpory rodiny zatím u nás jen málo zohledňuje zvyšující se „hodnotu ušlých příležitostí“ spojenou s péčí a výchovou dětí a pomíjí motivaci pro narození dítěte vyššího pořadí.

Podpora rodin ze strany státu, včetně státní správy a samosprávy na úrovni krajů a obcí, je u nás deficitní jak z hlediska koncepčního, tak i institucionálního pojetí. Velké nedostatky lze najít především v oblasti služeb pro rodiny, které jsou většinou zajišťovány v rámci samostatné působnosti obcí a krajů a ve sféře nestátních neziskových organizací. Neexistuje systém daňového zvýhodnění těchto služeb ani systém jejich podmíněného hrazení pro definované sociální skupiny. Neexistuje jasný právní rámec a systém státní garance kvality a ochrany klientů těchto služeb.

Podpora bydlení mladých je sice tematika těžící ze zvýšeného zájmu státu i dalších subjektů, přesto se většina mladých lidí a rodin s dětmi s nízkými a středními příjmy potýká s finanční nedostupností vlastnického i nájemního bydlení a s vysokými náklady na bydlení vůbec. Tato skutečnost nepříznivě působí na rozhodnutí o založení rodiny.

Lze vysledovat souvislost mezi realizovanými opatřeními v oblasti podpory rodiny některých evropských států a pozitivními výsledky v podobě nižšího demografického

³ Pikálková, S. (2003): *Třetí dítě v rodině: plány a realita u žen s různým stupněm vzdělání*. In: Hamplová, D., Rychtaříková, J., Pikálková, S.: *České ženy: vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*. Sociologický ústav AV ČR.

zadlužování budoucnosti.⁴ Počet těchto států roste. Z hlediska naší budoucnosti je důležité, aby se mezi ně co nejdříve zařadila i ČR.

⁴ Kučera, M. (2002): *Propopulační politika je krok správným směrem*. In: Kocourková, J., Kučera, M., Loužek, M., Rabušic, L.: *Propopulační politika ano či ne*. Sborník č.21/2002. Centrum pro ekonomiku a politiku.

3. Cíle rodinné politiky

Základní cíl:

Vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky pro rodinu, umožňující lidem realizovat vlastní životní strategie v naplňování partnerských a rodičovských plánů. Respektovat přitom diferencované zájmy a potřeby různých rodinných typů a členů rodin.

Odvozené obecné cíle:

1. Posunout vytváření všestranně příznivých podmínek pro rodinu do centra trvalé pozornosti politické i správní reprezentace země.
2. Posilovat vědomí hodnoty rodiny a vlastní odpovědnosti za její funkčnost a stabilitu především u dnešní mladé generace a následujících generací, mimo jiné podporou výchovy k partnerství, manželství a rodičovství.
3. Posilovat ekonomickou a sociální suverenitu rodin a jejich členů na trhu práce prostřednictvím daňového systému a systému sociálního zabezpečení⁵ (s důrazem na služby pro rodiny) tak, aby byla schopna plnit svoji úlohu ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům.
4. Koncipovat a rozvíjet rodinnou politiku jako dlouhodobou celospolečenskou aktivitu koordinovanou veřejnou správou za účasti občanského sektoru, komerčního sektoru, odborníků, médií a široké občanské veřejnosti.
5. Podpořit koncipování účinné rodinné politiky rozvíjením výzkumu poskytujícího dostatek poznatků o aktuálních a perspektivních potřebách rodin a vhodných způsobech jejich uspokojování.

Odvozené specifické cíle:

1. Koncipovat rodinnou politiku tak, aby rodiny mohly mít tolik dětí, kolik si přejí, a v době, kterou si zvolí.
2. Minimalizovat handicapy dětí vyrůstajících v ekonomicky a sociálně oslabených či neúplných rodinách podpůrnými opatřeními tak, aby se jejich životní šance v oblasti vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti jen minimálně odlišovaly od jejich vrstevníků, kteří vyrůstají v ekonomicky i sociálně silných rodinách.
3. Vytvářet rodičům vhodné podmínky pro skloubení nároků trhu práce s nároky péče o nezaopatřené děti a nesoběstačné členy rodiny.

⁵ Pro účely tohoto materiálu se systémem sociálního zabezpečení myslí sociální zabezpečení ve smyslu úmluvy Mezinárodní organizace práce č. 102.

4. Zásady realizace rodinné politiky

1. Politická a správní reprezentace země přijme za svá východiska realizace rodinné politiky, tj. její prioritní charakter, dlouhodobost, otevřenost a celospolečenskou průřezovost.
2. Národní koncepce rodinné politiky otevře prostor pro co nejlepší reprezentaci diferencovaných zájmů rodin v přípravě a realizaci rodinné politiky.
3. Rodinná politika využije prostoru, vytvářeného rámcem politik Evropské unie především v oblasti rovných příležitostí, sociálního začleňování a zaměstnanosti tak, aby, inspirována a poučena zahraničními přístupy a zkušenostmi, účinně reagovala na specifické problémy českých rodin.
4. Rodinná politika bude sladována s ostatními relevantními politikami, především s politikou sociálního začleňování, hospodářskou politikou, politikou zaměstnanosti, vzdělávací politikou, bytovou politikou, zdravotní politikou a politikou sociálního zabezpečení tak, aby byly posilovány vzájemné synergické pozitivní efekty a omezeny negativní vedlejší efekty jiných politik na rodinu.
5. Národní koncepce rodinné politiky bude podporovat iniciativy vedoucí k podpoře rodiny na úrovni jednotlivých resortů, krajů, obcí, zařízení služeb, organizací občanského sektoru, podniků aj.
6. Národní koncepce rodinné politiky bude reflektovat společenské změny v dlouhodobém horizontu a reagovat na ně, obsahovat jasně stanovené a kontrolovatelné cíle. Na základě Koncepce budou vyčleňovány odpovídající zdroje a určována odpovědnost jednotlivých aktérů.
7. Ministerstvo práce a sociálních věcí převezme úlohu koordinace koncipování a realizace rodinné politiky - včetně průběžného hodnocení dosahovaných výsledků - a vytvoří pro její plnění odpovídající realizační podmínky. Za účelem výše uvedeného bude zpřesněno a přehodnoceno rozdělení kompetencí mezi ústředními orgány státní správy.
8. Prioritní charakter rodinné politiky se promítne do každoroční aktualizace její Koncepce spojené s odbornou konferencí o rodinné politice a návazným tematickým zasedáním vlády.
9. Národní koncepce rodinné politiky se skládá z obecné části, vyjadřující její základní orientaci, z části speciální, obsahující soubor inspirací, orientací a doporučení, a z části realizační, obsahující konkrétní cíle, vymezující konkrétní odpovědnost a termíny realizace jednotlivých realizačních opatření v časovém horizontu do její další aktualizace.

II. SPECIÁLNÍ ČÁST

5. Podpora rodičovství a rodinné soudržnosti

a) Hodnota rodičovství

Současný stav

Proces transformace české společnosti a přechodu na tržní hospodářství, odehrávající se od 90. let minulého století, je i v ČR doprovázen proměnou hodnotových orientací. Hodnoty solidarity, tolerance a soudržnosti, které jsou pro rodičovství a fungující rodinu stěžejními, jsou relativně opomíjeny ve prospěch zaměření na výkon a individuální úspěch. Současně lidé využívají dříve nebývalý prostor pro větší pluralitu životních cílů a aspirací, mezi nimiž nabývá na významu profesní seberealizace. Ta vyžaduje maximální flexibilitu, vysokou angažovanost a výkonnost, což je jen obtížně slučitelné s rolí jedince jako plnohodnotného člena rodiny. Chtějí-li především ženy, neboť ty o děti a domácnost převážně pečují, obstát, musí někdy zcela rezignovat na své mateřství, případně je nerealizují v míře, v jaké by si to přály. Profesní aspirace tak reálně často konkurují rodičovským plánům. Tyto skutečnosti podporují tendence k návratu k tradičnímu rozdělení rolí muže a ženy v rodině.

Ačkoliv je důležitost rodiny a rodičovství jednotlivci v mnoha sociologických průzkumech deklarována, dostává se do konkurenčního vztahu s prosazovanými hodnotami výkonově orientované společnosti. Výchova dětí a zabezpečení rodiny jsou v porovnání s výkonem zaměstnání chápány v celospolečenském kontextu jako méně přínosné a důležité, což dokládá oslabená pozice zaměstnanců-rodičů (v převážné většině žen) na trhu práce a nízké finanční ohodnocení péče o dítě. Celospolečenská lhostejnost k potřebám rodičů přetrvává v podobě zanedbávání potřeb rodičů nejen v zaměstnanecké sféře, ale i v jejich společenském a každodenním životě, kde se projevuje zejména nízkými investicemi do oblastí spojených s podporou rodičovství. Nedostatečná podpora prorodinných aktivit a opatření způsobuje, že se rodiče malých dětí mohou ocitnout v sociální izolaci.

Cíl

Je třeba dosáhnout obecného konsensu ohledně hodnoty rodiny a rodičovství. Rodina a rodičovství musí přestat být vnímány jen jako soukromá záležitost do té míry, že tento postoj legitimizuje lhostejnost státu (společnosti) k zájmům a potřebám rodin s dětmi a k nepochopení jejich významu pro budoucí prosperitu české společnosti. Rodina by měla být chápána jako zdroj lidského kapitálu, který je pro další rozvoj státu naprosto nezbytný.

Je nezbytné přijmout opatření ke zvýšení prestiže rodiny a rodičovství, a to také s ohledem na zvětšující se význam, který je dnes přikládán profesní realizaci. Je třeba docílit změny v neopodstatněném přístupu zaměstnavatelů k zaměstnancům /zaměstnankyním–rodičům jako k méně perspektivním či spolehlivým ve srovnání s bezdětnými zaměstnanci/zaměstnankyněmi. Dítě musí přestat být chápáno jako překážka pracovního uplatnění rodičů. Zaměstnavatelé by měli respektovat současné a potenciální rodičovství a realizaci legitimního práva svých zaměstnanců/zaměstnankyň mít dítě. Změna v nazírání zaměstnavatelů na rodičovství by spolu s realizací dalších opatření měla vést k postupnému odstranění, nebo alespoň snížení diskriminace na trhu práce z důvodu rodičovství.

Péče o dítě a domácnost musí být postavena co nejvíce na roveň výkonu zaměstnání. Není nadále akceptovatelné pohlížet na rodiče celodenně pečující o děti a domácnost jako na ty, kteří tímto jen ztrácejí svou kvalifikaci a doma jen „odpočívají.“ Toto se musí v neposlední řadě projevit i ve finančním ohodnocení takové péče.

Z hlediska hodnoty rodičovství je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Podpora finančního ocenění rodin**
- **Podpora prorodinného klimatu ve společnosti**
- **Podpora vytváření bezpečného životního prostředí pro rodiny s dětmi**
- **Popularizace rodičovství ve společnosti a výzkum v oblasti rodiny**

Navrhovaná opatření

5.1. Podpora finančního ocenění rodin (viz. opatření v 6. kapitole)

5.2. Podpora prorodinného klimatu ve společnosti

- 5.2.1. Za účelem předcházení sociálnímu vyloučení rodičů identifikovat bariéry bránící rodičům s malými dětmi, aby se snadněji zapojovali do každodenního života společnosti a na základě toho navrhnout opatření k jejich odstranění.

Odpovídá: MPSV, MD, MMR, MK
Termín: průběžně

5.3. Podpora vytváření bezpečného životního prostředí pro rodiny s dětmi

- 5.3.1. V rámci tvorby resortních politik a jejich realizace podporovat vytváření příznivého prostředí (společenského, kulturního, životního, aj.) pro život rodin s dětmi.

**Odpovídá: MPSV, MD, MV, MŠMT,
MŽP, MPO, MMR, MZ**
Termín: průběžně

5.4. Popularizace rodičovství ve společnosti a výzkum v oblasti rodiny

- 5.4.1. Podporovat výzkumné směry, které umožní poznat hodnoty a směr budoucího vývoje české společnosti v oblasti rodiny.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 5.4.2. Za účelem popularizace rodiny a rodičovství vypracovat návrh mediální kampaně zaměřené na hodnotu a přínos rodiny pro jednotlivce a společnost.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

b) Výchova k partnerství, manželství a rodičovství

Současný stav

S hodnotovým zaměřením společnosti souvisí i skutečnost, že součástí celoživotního vzdělávání se dosud nestalo vzdělávání pro role partnerů/partnerek a rodičů. Předpokládá se, že tyto role si každý osvojí socializací v původní rodině. Tato socializace však může být poznamenána nestabilitou a narušenými vztahy v původní rodině, což dokládá vysoká míra rozvodovosti v ČR. Rovněž statistiky týrání dětí a četnosti výskytu případů domácího násilí dokazují, že nelze pouze spoléhat na funkčnost původní rodiny. K zodpovědnému a kvalitnímu partnerství a rodičovství bychom mohli být vychováni za předpokladu, že sama původní rodina funguje natolik dobře, že nám to umožňuje. Naopak velmi častou je situace, kdy si děti z nefunkčních nebo jen částečně funkčních původních rodin nesou vzorce chování, které budou působit odstředivě i uvnitř nově formované rodiny.

Cíl

Hlavním cílem je přispívat k podpoře fungování rodin, které by měly vytvářet stabilní zázemí pro všechny své členy. Je třeba vycházet z toho, že dobrými a zodpovědnými partnery a rodiči se mladí lidé nerodí a nestávají zcela přirozeně výchovou v původní rodině. Socializace ke kvalitnímu rodičovství a partnerství v původní rodině dnes často selhává, a proto je třeba přijmout konkrétní a cílená opatření k výchově k dobrému a zodpovědnému partnerství, manželství a rodičovství. Významnou úlohu v této výchově musí sehrát nejen systém vzdělávání, tj. předškolní, základní a střední školství, ale nutná je rovněž participace neziskového sektoru. Opominout nelze ani formující význam médií. Pedagogické působení musí být zacíleno nejen na děti a mládež, ale rovněž na dospělé jednotlivce, kteří jsou potenciálními nebo stávajícími partnery a rodiči.

Z hlediska výchovy k partnerství, manželství a rodičovství je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- *Osvěta a výchova k zodpovědnému partnerství, manželství a rodičovství*
- *Investice do prarodinných aktivit*
- *Prevence patologických jevů v rodině*

Navrhovaná opatření

5.5. Osvěta a výchova k zodpovědnému partnerství, manželství a rodičovství

5.5.1. Zpracovat návrh obsahu výuky na pedagogických fakultách zaměřený na vzdělávání dětí a mládeže v oblasti výchovy k zodpovědnému partnerství, manželství a rodičovství, včetně zohledňování genderové problematiky.

Odpovídá: MŠMT

Termín: 31. 12. 2006

5.5.2. Viz. opatření 9.4.1. Koncepce

5.5.3. Podporovat pořádání vzdělávacích přednášek a kurzů pro rodiče týkajících se rodičovství a výchovy dětí (například přednášky o dětských právech, o právu rodinném a majetkových právech rodiny, přednášky z pedagogiky, z psychologie

dítěte, přednášky týkající se prevence patologických jevů v rodině, zdravé výživy a aktivního rodičovství, mezigenerační solidarity a postavení seniora v rodině).

**Odpovídá: MŠMT, MZ, MPSV,
Zmocněnec vlády pro lidská práva
Termín: průběžně**

5.5.4. V rámci kampaní o důležitosti zdravého životního stylu a udržitelné spotřeby a výroby zdůrazňovat a podporovat hledisko rodiny a role rodičů.

**Odpovídá: MPSV, MŠMT, MZ, MŽP
Termín: průběžně**

5.6. *Investice do prarodinných aktivit*

5.6.1. V rámci dotačních řízení podporovat nestátní neziskové organizace angažující se v oblasti podpory rodiny a rodičovství.

**Odpovídá: MPSV, MŠMT, MZ
Termín: průběžně**

5.7. *Prevence patologických jevů v rodině*

5.7.1. V rámci prevence patologických jevů v rodině podporovat a přijímat opatření k předcházení a včasnému odhalování syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte a domácího násilí včetně ochrany jeho obětí.

**Odpovídá: MPSV, MV, MŠMT, MZ
Termín: průběžně**

5.7.2. V rámci prevence patologických jevů v rodině a zajištění bezpečnosti rodiny podporovat a přijímat opatření k prevenci kriminality, užívání alkoholu a návykových látek s důrazem na roli rodičů.

**Odpovídá: MPSV, MV, MŠMT, MZ
Termín: průběžně**

c) Postavení otce v rodině

Současný stav

Model rodiny, v níž žena zaujímá výlučně roli matky a hospodyně pečující o děti a domácnost a v níž je ekonomicky a společensky závislá na muži - živiteli rodiny, není v současné době v naší zemi příliš rozšířen. Pokračuje emancipace žen, které dosahují vyššího vzdělání a mají vyšší profesní a společenské aspirace. Přesto, že se muži do péče o děti a domácnost dnes zapojují více, zůstává tato oblast i nadále převážně doménou žen. Důsledkem této skutečnosti je, že ženy více než muži čelí problému slučitelnosti rodiny a zaměstnání. Sociologické výzkumy zároveň signalizují jistou diskrepanci mezi skutečným postavením muže v rodině a vnímáním tohoto postavení. Ženy se například o děti starají mnohem častěji, než je považováno za ideální. Obdobné je to s domácími pracemi nebo s nakládáním s rodinným rozpočtem, ačkoliv zde jsou úkoly rozděleny rovnoměrněji.

Skutečnost, že matka se péči o velmi malé dítě věnuje daleko intenzivněji než otec, je v rámci stereotypně přetrvávajícího pohledu odůvodněna fyziologickými a psychologickými předpoklady žen. Výzkumy z oblasti psychologie nicméně prokazují, že ženy i muži mají stejně důležité psychické instinktivní předpoklady k péči o dítě. Důvodem menší účasti mužů na péči o dítě a domácnost jsou stereotypy chování a myšlení, které mají původ v sociokulturním vývoji společnosti, ale dnes již do značné míry nekorespondují s objektivním stavem, a tím způsobují určitou tenzi, která bývá častou příčinou konfliktů v rodině. U mužů lze zároveň vysledovat jistou frustraci týkající se jejich malé účasti na výchově dětí, zvláště zjevné v souvislosti s obvyklou úpravou porozvodové péče o nezletilé děti. Svěřování dětí do péče matky ovšem ve většině případů odráží objektivní rodinnou situaci převážného podílu matek na výchově dítěte.

Cíl

Rozdělení role muže a ženy v rodině je poplatné některým přetrvávajícím stereotypům, které již nejsou opodstatněné. Je třeba podporovat větší zapojení mužů do péče o děti, neboť zlepšuje a posiluje jejich otcovský vztah k dětem, vzájemný partnerský vztah rodičů, ukotvuje postavení mužů v rodině a pozitivně ovlivňuje celkovou stabilitu a funkčnost rodiny. Ve velké míře také přispívá ke zmírnění dvojí zátěže žen vznikající ze souběžné péče o děti a domácnost a vykonávání placeného zaměstnání. Větší angažovanost mužů v rodině umožní lepší slučitelnost profesní a rodinné role žen a následně povede ke snížení jejich diskriminace na trhu práce. V oblasti většího zapojení mužů do větší péče o dítě je možné se inspirovat zahraničními zkušenostmi zejména, pokud jde o úpravu institutu „otcovské dovolené“, jakož o nejrůznější flexibilní formy čerpání rodičovské dovolené otců.⁶

Z hlediska postavení otce v rodině je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- *Vytváření podmínek k většímu zapojení mužů do péče o rodinu*
- *Popularizace angažovanosti mužů v bezprostřední péči o rodinu*

Navrhovaná opatření

5.8. Vytváření podmínek k většímu zapojení mužů do péče o rodinu

- 5.8.1. Nejrůznějšími formami podporovat v případě zájmu mužů jejich větší zapojení do péče o dítě od narození.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

5.9. Popularizace angažovanosti mužů v bezprostřední péči o rodinu

- 5.9.1. Vypracovat návrh mediální kampaně k podpoře angažovanosti mužů v bezprostřední péči o rodinu.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 10. 2006

⁶ V této souvislosti viz. např. studie: Matějková, Palonciová: 2003: *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I., II.*; Poláková a kol.: 2003: *Podmínky a efekty reprodukce populace a vývoje rodiny, rodinná a populační politika státu*; Valentová: 2004: *Rovnováha mezi rodinným životem a pracovní kariérou v kontextu ženské zaměstnanosti*

Realizovaná opatření

- Umožnit otcům, pečují-li o dítě od počátku 7. týdne po porodu, pobírat peněžitou pomoc v mateřství - vládní návrh zákona o nemocenském pojištění byl předložen k projednání do PS PČR.
- Umožnit rodiči, který vystřídal druhého rodiče při ošetřování dítěte, aby mu vznikl nárok na pobírání příspěvku při ošetřování člena rodiny - vládní návrh zákona o nemocenském pojištění byl předložen k projednání do PS PČR.

d) Postavení seniora v rodině

Současný stav

Vzhledem k faktu, že se pod pojmem stáří stále udržuje dříve vytvořená představa klidného a pasivního období života typického závislosti na okolí, dochází k přirozené konfrontaci této tradiční představy s novým pojetím seniora, jako aktivního, plně integrovaného člena společnosti.

Jedním ze záporných společenských rysů je právě vnímání starší generace jako nepotřebné a nesamostatné komunity, která je přímým ohrožením národního životního standardu. Určitým způsobem se toto pro seniory „negativní“ společenské klima promítá do jejich postavení v rodině. S ukončením ekonomické aktivity ztrácí postavení seniorů na významu, dochází k ohrožení společenským vyloučením a k nedostatečné participaci na společenském dění. Mezigenerační solidarita a rodinná pospolitost upadá. Prarodiče jsou v rodinách často vnímáni jako zátěž, zejména vlivem jejich špatného zdravotního stavu a nesoběstačnosti v pokročilém věku, kdy jim rodiny často poskytují neformální péči mnohdy na úkor vlastního profesního či soukromého života. V horších případech převládne lhostejnost a rodinné svazky se, ať už vlivem faktické či psychické vzdálenosti (odcizení), oslabují. Velmi negativním důsledkem takovýchto situací může být předávání nežádoucích vzorců chování dětem, které jsou svědky nevhodného jednání rodičů s prarodiči.

Na druhé straně existuje zatím pouze menšina těch seniorů, kterým se daří zapojit aktivním způsobem do života společnosti i rodiny a kteří jsou nezaměnitelnou ukázkou toho, že je i v nejstarším období života možné prohlubovat dobré rodinné i sociální svazky, předávat množství dovedností, zkušeností i znalostí, pečovat o vlastní zdraví a udržovat soběstačnost. Nejen vlastními silami, ale i prostřednictvím rodinných příslušníků a přátel se tyto lidé zasazují o vytvoření podmínek, v nichž solidarita převažuje nad diskriminací a nenahraditelný duchovní, kulturní, sociální i ekonomický přínos starší generace vyvrací mýty o společenské „nepotřebnosti“.

Cíl

Je třeba aby byl podporován aktivní přístup ke stáří jak ze strany samotných seniorů, tak také ze strany mladých generací. Odpovědný přístup k vlastnímu životu a zájem o rodinu i rozvoj společnosti by neměl zůstat výzvou pouze pro mladé lidi. Podpora účasti seniorů na sociálních, ekonomických, kulturních a dobrovolných aktivitách je podmínkou vytvoření „pozitivního“ společenského klimatu ve vztahu k seniorům. Nejen proto je třeba posílit status seniora ve společnosti i jeho postavení v rodině a usilovat o větší informovanost o problematice stárnutí, stáří a mezigenerační solidarity.

Z hlediska postavení seniora v rodině je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Zlepšení postavení seniorů v rodině a ve společnosti**

Navrhovaná opatření

5.10. Zlepšení postavení seniorů v rodině a ve společnosti

5.10.1. Za účelem zlepšení obrazu seniorů podporovat informovanost veřejnosti o problematice postavení seniorů v rodině a společnosti. Dále viz. opatření 13.1.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

5.10.2. Podporovat koncept aktivního stárnutí a participaci seniorů ve všech oblastech života společnosti, včetně státní podpory programů zaměřených na vzdělávání seniorů v rámci celoživotního učení, např. univerzita třetího věku.

Odpovídá: MPSV, MŠMT

Termín: průběžně

e) Rodinná soudržnost

Současný stav

Soudržná rodina je nezbytným předpokladem existence soudržné společnosti. V současnosti se však do rozporu s touto přirozenou rolí rodiny dostává zvýšená orientace na individualitu, profesní seberealizaci, výkon a flexibilitu. To má vliv na vztahy mezi partnery a mezi generacemi v rodině. Ačkoliv doposud převládají vztahy vzájemného respektu a podpory, dochází ke změnám naznačujícím, že existuje reálné nebezpečí jejich oslabování. Žádoucí odpovědnost za zabezpečení potřeb dalších členů rodiny - nejen mezi partnery, ale s rostoucí důležitostí ve smyslu mezigenerační solidarity - se stává břemenem pro lidi vytížené profesními a jinými povinnostmi.

Soudržná rodina stále představuje důležitý zdroj ochrany při nepříznivé situaci, naplňuje emocionální a vztahové potřeby ohroženého jednotlivce a nabízí pozitivní stimulaci osobnostního vývoje jednotlivce. V soudržné rodině jsou její členové schopni zvládat vyšší míru zátěže. Dosahují lepších výsledků v oblasti vývoje emočního a vzdělanostního. Soudržná rodina zvyšuje životní šance svých členů.

Soudržnost rodin ze společnosti částečně odnímá břímě péče o oslabené. Navzdory výše uvedenému však dnešní podmínky nedávají rodinám dostatečný prostor pro vytváření a udržování stabilních rodinných vazeb. Tento problém vyvstává zejména v kontextu populačního stárnutí a s ohledem na nízkou nabídku služeb, která rodinám dostatečně neumožňuje pečovat o své členy, aniž by to bylo na úkor vlastního profesionálního uplatnění a osobnostního rozvoje jedince. V případech, kdy rodina absentuje nebo nemá dost vlastních sil a prostředků, působí státní i nestátní subjekty.

Cíl

Základním cílem je hledat rovnováhu mezi respektem k autonomii rodiny, respektem k jejím autosanačním silám a nabídkou takové formy a rozsahu podpory a pomoci, která soudržnosti prospívá. To je jedním z globálních cílů této Národní koncepce rodinné politiky a směřuje k němu přímo či nepřímo většina navrhovaných opatření. Jde tedy o to posílit soudržnost rodiny pomocí redukce tlaků, které na rodinu současná společnost vyvíjí, a posílit subjektivní vědomí důležitosti rodinné soudržnosti prostřednictvím těch opatření, která nabízejí pozitivní zkušenost z konkrétních forem pomoci při řešení problémů. Nepřímo rodinnou soudržnost posilují zejména všechny fungující služby pro rodiny, přímo ji posilují například na soudržnost rodiny zaměřené akce a speciální nabídky kurzů. V podpoře soudržné rodiny je třeba spojit aktivity všech adekvátních subjektů, které v tomto směru působí.

Z hlediska rodinné soudržnosti je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- *Podpora mezigenerační solidarity*

Navrhovaná opatření

5.11. Podpora mezigenerační solidarity

- 5.11.1. Podporovat osvětu a přípravu na stáří s cílem sblížení generací v rodině v zájmu její mezigenerační solidarity v zájmu její integrace.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

- 5.11.2. Iniciovat jednání o možném zavedení pilotního programu týkajícího se vzájemného sblížení dětí a mládeže se seniory bez rodinného zázemí.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31.10. 2006

6. Finanční podpora rodiny⁷ a bydlení

a) Mladá bezdětná rodina a rodina s nezaopatřenými dětmi⁸

Současný stav

Každá státní sociální dávka vzniká na základě společensky uznané potřeby. V důsledku společenských změn a nových pohledů na potřeby rodiny vyžaduje každá tato dávka průběžné prověřování a zjišťování, zda se nemíjí cílem nebo zda nevyvolává jinou, nezamýšlenou reakci. Vždy je nutno uvážit, že obyvatelstvo je navyklé na některé formy společenské pomoci a reaguje zejména na změny, které považuje za negativní.

Jako jedna z významných příčin odkládání prvního sňatku i mateřství je uváděna obava z ekonomické situace, která vzniká v mladé domácnosti s příchodem dítěte, případně dětí. Nedostatečná valorizace stávajících rodinných dávek se stala jedním z faktorů, které významně přispěly k poklesu porodnosti. Rodinné dávky je však třeba chápat nejen jako faktickou okamžitou pomoc pro sociálně slabé domácnosti, nýbrž také jako vyjádření zájmu státu o děti a rodinu a v neposlední řadě jako pojistku pro případ trvalé či dočasné ztráty pracovních příjmů.

Mladí lidé do 25ti let jsou nejvíce ohroženou skupinou na trhu práce. Náklady na výchovu dětí narůstají a jsou rodiči často vnímány jako neúnosná finanční zátěž. Po 25 roce se sice pracujícím mladým lidem zlepšuje příjmová situace, nicméně reálná výše rodinných dávek se snižuje – od roku 1989 byl zaznamenán výrazný pokles u úplných rodin se dvěma dětmi při průměrných příjmech na čtvrtinu jejich reálné výše, u domácností s velmi nízkými příjmy došlo ke snížení na dvě třetiny původní hodnoty jejich sociálních příjmů. Chudobou a s ní spojeným sociálním vyloučením jsou nejvíce ohroženy rodiny s nezaopatřenými dětmi, zvláště pak rodiny neúplné a rodiny se třemi a více dětmi.

Finanční pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi se odehrává ve třech hlavních oblastech. Jde o rodinné dávky, daňovou oblast a obdobně jako u mladých bezdětných i podporu při pořizování bydlení.

Rodinné dávky jsou důležitým zdrojem příjmů zejména pro rodiny v raném věku dítěte. Je v nich vyjádřena snaha státu zmírnit rozdíly v životní úrovni domácnosti bezdětných občanů a rodičů, kteří vynakládají svůj čas i prostředky na výchovu příští generace. Proto je také významná část rodinných dávek spojena s narozením dítěte a obdobím jeho prvních let, kdy je rodina často zabezpečena jen jedním pracovním příjmem z důvodu péče o dítě. Ženám v pracovním poměru je z nemocenského pojištění hrazena dávka poskytovaná při mateřské dovolené, dále v důsledku převedení na jinou práci z důvodu těhotenství a mateřství v případě, že v důsledku tohoto převedení dosahuje nižšího započitatelného příjmu, než na dosavadním pracovním místě. V případě, kdy je žena z důvodu rizikového těhotenství uznána lékařem práce neschopnou, pobírá při splnění zákonem stanovených podmínek nemocenskou dávku. Porodné a rodičovský příspěvek jsou poskytovány ze státní sociální podpory.

⁷ Pro účely tohoto materiálu se finanční podporou rodiny rozumí: sociální ochrana rodiny v rámci systému sociálního zabezpečení, důchodového pojištění, daňového systému a slev pro rodinu ve veřejném sektoru

⁸ Spojení těchto dvou typů rodin podle fáze životního cyklu rodiny je i přes jejich rozdílné potřeby v této kapitole záměrné vzhledem k tomu, že nebylo možné navrhnout dostatek opatření zvlášť odpovídajících mladé bezdětné rodině, aniž by nebyla provázána s opatřeními pro rodinu s nezaopatřenými dětmi.

Mimořádně významnou rodinnou dávkou je přídavek na dítě. Podle současné právní úpravy má na tento příspěvek odstupňovaný podle příjmů rodiny a věkových kategorií dětí nárok zhruba 84% rodin s nezaopatřenými dětmi. Vzhledem k významu a smyslu přídavku na dítě by bylo vhodné pojmout tuto dávku jako univerzální, netestovanou – tedy pro všechny děti bez rozdílu příjmů jejich rodičů. Tato dávka, pokud je v dostatečné výši, má význam pro příjemce zejména v její pravidelnosti a významně snižuje nároky na administrativu. Její plošné vyplácení se vládě i přes několikrát vyjádřený příslib nepodařilo prosadit.

Další dávky napomáhají řešit určitou státem uznanou sociální situaci. Ze státní sociální podpory je to vedle přídavku na dítě příjmově testovaný sociální příplatek a příspěvek na bydlení. K příjmově netestovaným dávkám patří porodné, dávky pěstounské péče (příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla) a rodičovský příspěvek. Z nemocenského pojištění se vyplácí podpora při ošetřování člena rodiny, peněžitá pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Z důchodového pojištění jsou hrazeny také pozůstalostní důchody. V důchodovém systému je vyjádřen respekt k mateřství i v započítávání celodenní péče o dítě v raném věku do náhradních dob pojištění.

Velmi důležitou formou finanční pomoci mladým rodinám je daňová podpora. Daňové zvýhodnění rodin s dětmi není vnímáno jen jako nástroj pomoci sociálně slabým. Daňová opatření rodinné politiky jsou vázána na pracující osobu, čímž podporují vlastní ekonomickou aktivitu rodinných příslušníků a ponechávají více finančních prostředků přímo v rodinném rozpočtu. Daňová podpora tak podporuje soběstačnost rodiny a její co možná nejmenší závislost na sociálních dávkách. Vedle toho také snižuje náklady na administraci výplaty případných ekvivalentních dávek. Slabinou daňové podpory je obtížná predikce jejich dopadů oproti dávkám plynoucím ze sociálního zabezpečení.

V současné době je daňová podpora rodin realizována pouze u daní z příjmů fyzických osob. Patří sem odpočet na manžela/manželku (pokud tato osoba nemá vlastní příjmy přesahující nezdanitelnou částku a neuplatňuje společné zdanění manželů), společné zdanění manželů (s podmínkou výživy alespoň jednoho dítěte žijícího s nimi v domácnosti) a daňové zvýhodnění na dítě (tj. sleva na dani za každé dítě), které nahradilo odpočet na vyživované dítě. Společné zdanění manželů (platné od 1.1. 2005) bude moci být využito až od roku 2006 při daňovém přiznání za rok 2005. Společné zdanění manželů akcentuje chápání rodiny jako jednoho ekonomického subjektu. Maximální výhodu z něho plynoucí mají manželé s velkými rozdíly v příjmu. Nově zavedené daňové zvýhodnění na dítě má větší význam pro poplatníky s menším základem daně. Je tak oproti stávající úpravě výhodnější pro ty poplatníky, kteří jsou zdaňováni nižší sazbou.

Dalšími formami finanční podpory rodin ve veřejném sektoru rozumíme slevy pro rodiny v oblasti dopravy, kultury, sportu apod. K nejrozšířenější formě patří zvýhodněné vstupní poplatky či jízdné pro děti a studenty. Ve veřejné dopravě byly v roce 2004 znovu zavedeny žákovské a studentské slevy. Neexistuje žádná speciální sleva podmíněná přímo rodinným stavem, rodiny mohou využít jen slevy, které jsou dostupné ostatním cestujícím při splnění požadovaných podmínek.

V oblasti kultury a sportu lze vysledovat tři základní tendence: 1) Je charakteristické pro velkou část veřejných institucí, že rodina není zohledňována, neexistují rodinné slevy, pouze tři kategorie vstupného – děti, dospělí a senioři. 2) Rodina je subjektem poskytnutí slevy s určitým omezením – zpravidla počtem dětí. 3) Velmi málo rozšířená možnost

vstupného pro rodinu bez omezení. Systém slev je ve veřejném sektoru málo rozvinutý a není jednotný. V soukromém sektoru aplikace slev zcela závisí na přístupu jednotlivců v řídicích funkcích, podpora rodin formou slev je někdy využívána jako marketingový tah. Otevřená zůstává otázka prokazování rodinné příslušnosti.

Úroveň dostupnosti bydlení je jedním z rozhodujících faktorů ovlivňujících rozhodnutí mladých lidí, zda založit či nezaložit rodinu, případně zda ji rozšířit. Nájemní bydlení s regulovaným nájemným je pro mladé rodiny de facto dostupné jen jako spoužití s rodiči či prarodiči, či na základě přechodu práva nájmu. Pro většinu mladých lidí je finančně těžko dostupné, zejména ve velkých městech, nájemní bydlení za „tržní“ ceny. Obce se většinou málo zajímají o nabídku cenově dostupného nájemního bydlení pro mladé páry. Rozšířit nabídku takového bydlení by mělo být základem pro start mladých lidí zejména tam, kde je nabídka pracovních příležitostí. Po něm pak může následovat rozhodování o vlastnickém bydlení, které znamená nejen vyšší finanční náročnost, ale i svázání s regionem, které může bránit pohybu za prací. Náklady na pořízení vlastnického bydlení se výrazně liší podle regionů, obecně však platí, že znamenají pro mladé lidi velkou zátěž. Stávající nástroje podpory na pořízení vlastnického bydlení předpokládají přinejmenším průměrné až nadprůměrné příjmy, což je u mladých lidí s perspektivou narození dítěte a tedy jednoho pracovního příjmu v rodině dosti náročné.

Cíl

Stěžejním cílem je zmírňovat prostřednictvím finanční podpory rozdíly v životní úrovni rodin s nezaopatřenými dětmi a rodin nebo jednotlivců bezdětných a motivovat a podněcovat rodiny k ekonomické aktivitě a soběstačnosti. Finanční podpora státu rodiny by měla mít oceňující charakter a měla by tak spoluvytvářet prorodinnou atmosféru, v níž by jednotliví členové rodin mohli realizovat své rodinné i profesní přání a zájmy a uspokojovat své potřeby a která by přispívala k fungování rodiny jako celku. Finanční podpora by se zdaleka neměla týkat jen nízkopříjmových rodin. Vzhledem k velmi nízké míře porodnosti je také cílem lépe umožnit mladým lidem prostřednictvím finanční podpory založit rodinu. V tomto ohledu je klíčové zlepšení finanční dostupnosti bydlení pro mladé lidi jako základní podmínky k založení vlastní rodiny. Po provedení analýzy by měly být rozvíjeny účinné nástroje finanční podpory. Pozornost by měla být zaměřena ve zvýšené míře na daňové nástroje, jejichž význam roste a jejichž hojné využívání patří k současným trendům evropských rodinných politik.

Z hlediska finanční podpory a bydlení mladé bezdětné rodiny a rodiny s nezaopatřenými dětmi je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- *Vytváření a podpora příznivých materiálních podmínek pro rodiny s nezaopatřenými dětmi*
- *Daňové zvýhodnění rodin s dětmi*
- *Podpora rodin formou slev ve veřejném i soukromém sektoru*

Navrhovaná opatření

6.1. Vytváření a podpora příznivých materiálních podmínek pro potenciální rodiče

6.1.1. Vypracovat výzkumnou analýzu týkající se pronatalitních opatření a jejich vlivu na reprodukční chování mladých lidí.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 12. 2006

- 6.1.2. Podporovat opatření ke snížení nezaměstnanosti mladých lidí, zejména absolventů škol.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 6.1.3. Rozvíjet různé formy nástrojů bytové politiky, jejichž využívání by zvýšilo finanční dostupnost nájemního i vlastnického bydlení pro mladé lidi.

Odpovídá: MMR
Termín: průběžně

6.2. *Vytváření a podpora příznivých materiálních podmínek pro rodiny s nezaopatřenými dětmi*

- 6.2.1. Vypracovat věcný návrh efektivnější finanční podpory mateřství a rodičovství v systému sociálního zabezpečení.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 10. 2007

- 6.2.2. Analyzovat a hodnotit pohyb nákladů v rodinných účtech na školní i mimoškolní vzdělávání dětí a mládeže a na vysokoškolské studium.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 6.2.3. Navrhnout způsoby finanční podpory pro rodiny s podprůměrnými příjmy, které usilují o vzdělávání svých dětí, například podporou stipendií či grantů pro vysokoškoláky, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MŠMT, MPSV
Termín: 31. 12. 2006

- 6.2.4. V rámci systému státní sociální podpory posoudit konstrukci přídatku na dítě.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2006

- 6.2.5. Rozvíjet různé formy nástrojů bytové politiky, jejichž využívání by zvýšilo finanční dostupnost nájemního i vlastnického bydlení pro rodiny s nezaopatřenými dětmi.

Odpovídá: MMR
Termín: průběžně

6.3. *Daňové zvýhodnění rodin s dětmi*

- 6.3.1. Analyzovat formy daňového zvýhodňování rodin s dětmi a na základě výsledků navrhnout způsoby efektivní daňové podpory různých typů rodin, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MF
Termín: průběžně

6.4. Podpora rodin formou slev ve veřejném i soukromém sektoru

6.4.1. Iniciovat dialog s příslušnými subjekty ve veřejném i soukromém sektoru za účelem zvýhodňování rodin s dětmi formou slev. Zvážit zavedení systému tzv. rodinných karet, které rodiny opravňují k nárokování rodinných slev ve veřejných i soukromých institucích.

Odpovídá: MPSV, MK, MD

Termín: 31. 10. 2006

Realizovaná opatření

- Zavést novou dávku „příspěvek na školní pomůcky“ pro děti nastupující do 1. třídy - návrh novely zákona o státní sociální podpoře byl schválen vládou a předložen k projednání do PS PČR.
- Zvýšit rodičovský příspěvek – novela zákona o státní sociální podpoře platí od 1. května 2004; výše příspěvku činí v současné době 3.635,- Kč.
- Usilovat o zvýšení finanční dostupnosti bydlení pro mladou rodinu – od 15. 4. 2002 je účinné nařízení vlády č. 97/2002 o použití prostředků státního fondu rozvoje bydlení formou úvěru na úhradu části nákladů spojených s výstavbou bytu osobami mladšími 36 let, od 1. 9. 2002 je účinné nařízení vlády č. 249/2002 o podmínkách poskytování příspěvků k hypotečnímu úvěru osobám mladším 36 let, od 22. 5. 2003 je účinné nařízení vlády č. 146/2003 Sb., o použití prostředků Státního fondu rozvoje bydlení ke krytí části nákladů spojených s výstavbou bytů pro příjmově vymezené osoby, od 8. 12. 2004 je účinné nařízení vlády č. 616/2004, kdy jsou poskytnuty nízké úročené úvěry mladým do 36 let.

b) Rodina se zaopatřenými dětmi

Současný stav

Hlavní problém v této fázi rodinného životního cyklu spočívá v zabezpečení možnosti vlastního pracovního výdělků pro všechny členy rodiny. Absolventi/ky škol mají s uplatněním na trhu práce problémy vzhledem k minimálním pracovním zkušenostem, starší lidé v předdůchodovém věku se potýkají s udržení v zaměstnání, což souvisí především se zvládnutím nových pracovních nároků.

Těmito otázkami se zabývají příslušné programy, např. Národní akční plán zaměstnanosti. K celkovému zaměření přípravy na stáří přijala vláda ČR v roce 2002 Národní program přípravy na stáří na období let 2003-2007.

Rodinné účty potvrzují, že rodiče dospělých pracujících dětí i nadále různými způsoby přispívají mladým. V první etapě dospělosti se jedná především o společné hospodaření v jednom bytě. Po osamostatnění mladých členů rodiny a zejména při zakládání vlastní partnerské domácnosti jsou funkční rodiny vzájemně propojeny bezplatnými službami i finanční podporou mladým domácnostem. Zvláště vystupuje tato pomoc, a to oběma směry, při zhoršeném zdravotním stavu nebo při ztrátě zaměstnání jednoho ze členů rodiny. Platí to o vztazích nejen mezi rodiči a dětmi, ale i mezi dospělými sourozenci a o zájmu a péči

o nejstarší generaci. Velmi zátěžovou je situace, kdy rodiče pomáhají pečovat o domácnost svých zaopatřených dětí a zároveň pečují o vlastního částečně či plně nesoběstačného rodiče – seniora (tzv. sandwichový efekt). Na tuto situaci ve většině případů nejsou rodiny připraveny a nejsou ani dostatečně informovány o možné pomoci ze strany obce, či nestátních institucí. Přerušit svoji pracovní kariéru z důvodu péče o bezmocného rodiče znamená ztratit kvalifikaci a riskovat i ztrátu zaměstnání, do kterého je obtížné se ve vyšším věku vrátit.

c) Rodina seniorů

Současný stav

Funkční rodina je místem přirozené solidarity mezi generacemi a upevňování sociální soudržnosti, v jejímž prostředí se realizují vztahy úcty a respektu ke stárnoucímu člověku a stáří. Senioři významně přispívají k základním funkcím rodiny, kterou je socializace a výchova dětí, předávání zkušeností mladším a zprostředkování základních lidských hodnot. Zároveň však při snížené soběstačnosti potřebují pomoc od ostatních členů rodiny, ti se také v různých šetřeních vyjadřují převážně negativně k otázce, zda by své rodiče v případě ztráty soběstačnosti umístili do sociálního zařízení. Senioři jsou také sami často pečovateli/pečovatelkami, pokud pečují o ještě staršího rodiče nebo partnera/partnerku, děti, či vnoučata.

V České republice žije 2,6 mil. důchodců, z toho je 1,9 mil. starších 60 let /73 %/ (1,4 mil starších 65 let /54 %/). Jsou zajištěni starobním, případně i vdovským či vdoveckým důchodem z důchodového pojištění. Domácnosti seniorů jsou malé, dvou i jednočlenné, ale mají časté kontakty na mladší generace – nejstarší seniorky byly z 10%, nejmladší pouze ze 6% bezdětné. To znamená, že převaha dnešních seniorů vychovala děti a většina měla nebo má podíl i na výchově vnoučat.

Polovina domácností bez ekonomicky aktivních členů žije ve vlastním bytě, převážně v rodinných domech. V budoucnosti však bude přibývat seniorů v družstevních bytech i v bytech v osobním vlastnictví. Dosud však téměř 30% žije v nájemních bytech, převážně s regulovaným nájemným. Vedle růstu cen služeb a energií bude pro většinu z nich představovat výrazný problém očekávaný nárůst cen nájemného po započítání jeho deregulace. Specifikum ČR představuje nízká ochota se stěhovat - starší generace bydlí převážně odděleně, ale nejsou příliš vzdáleny od mladších. To sice způsobuje dosti vysoké náklady na bydlení, ale omezuje možnosti mezigeneračních konfliktů a přitom dává možnost vzájemné pomoci a péče. Nejstarší a starší generace mají poměrně velký bytový prostor zejména proto, že se po odchodu dětí nestěhují do menších bytů, ať už v rodinných domech či v nájemních a družstevních bytech. Málo je zatím vytvářena možnost včasného stěhování na počátku seniorského věku do vhodných dobře vybavených bytů, které se jim stanou domovem a budou současně i v případě potřeby dostupné pečovatelské službě. Pokud se starší člověk přestěhuje ještě v době, kdy je schopen navázat sousedské vztahy, nemusí pro něj být tato změna traumatem, ale spíše podnětem k novým aktivitám.

Bezdětní senioři/seniorky nebo ti, jejichž děti žijí daleko, ti kdo jsou ve špatném zdravotním stavu nebo řeší vzájemné mezigenerační problémy a je s nimi špatně zacházeno, nemohou spoléhat na rodinnou péči a potřebují materiální či nemateriální pomoc a podporu ze strany státu nebo subjektů občanské společnosti. V ideálním případě setrvávají ve svém

vlastním bytě, který je pro starého člověka jeho přirozeným prostředím. To předpokládá rozvoj pečovatelské služby v rodině.

Cíl

Stárnoucí člověk by neměl být jen objektem péče, ale subjektem, který se může a musí rozhodovat o svém životě. Je třeba, aby byly včas vytvořeny podmínky pro samostatný a co nejdější plnohodnotný život. Na vytváření těchto podmínek by se měla podílet v první řadě vlastní rodina. Za účelem umožnění péče o seniora/seniorku v domácím prostředí je třeba rozvíjet a podporovat zejména finančně a místně dostupné odlehčovací a asistenční služby a ocenit péči pečujícího člena rodiny o nesoběstačného člena rodiny. V případě, kdy rodina v péči nesoběstačného člena domácnosti částečně nebo úplně selhává, je zapotřebí zapojení dalších subjektů – státu, obcí a neziskového sektoru. Je třeba podporovat spolupráci všech aktérů rodinné politiky a cíleného působení nástrojů materiální podpory zejména na komunální úrovni. V rámci budoucích změn v důchodovém systému by měl být posouzen rozsah zohlednění péče o rodinné příslušníky v důchodovém pojištění.

Z hlediska rodinné politiky je cílem posilovat v maximální možné míře soběstačnost těchto rodin, pěstovat vnitrorodinnou a mezigenerační solidaritu, působit na veřejnost tak, aby přijala princip nediskriminace z důvodu stáří a solidarity a uznala, že starší lidé přinášejí do života společnosti nezastupitelné kvality, a že starší generace není ohrožením národního životního standardu, ale naopak se na jeho tvorbě může významně podílet. Rodiny seniorů by se měly více účastnit veřejného života, mělo by být podporováno jejich setrvávání na trhu práce, které může pro společnost znamenat získání významných pracovních a ekonomických zdrojů. Proto je třeba odstraňovat překážky přijímání a udržení starších pracovníků/pracovnic v zaměstnání, přijímat opatření k vytváření pracovních příležitostí, podpoře flexibilních forem zaměstnání včetně zkrácených úvazků a práce z domova, zlepšování kvalifikace a zaměstnatelnosti starších osob.

Z hlediska finanční podpory a bydlení rodiny se zaopatřenými dětmi a rodiny seniorů je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Podpora zaměstnatelnosti starších osob**
- **Vytváření předpokladů k co nejdější a největší soběstačnosti seniorů**
- **Zohledňování péče o rodinné příslušníky v systému důchodového pojištění**

Navrhovaná opatření

6.5. Podpora zaměstnatelnosti starších osob

6.5.1. Podporovat zaměstnanost a zaměstnatelnost osob v předdůchodovém věku i seniorů.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

6.6. Vytváření předpokladů k co nejdější a největší soběstačnosti seniorů

6.6.1. Podporovat rozvoj cenově přístupného bydlení, které bude svými parametry vyhovovat seniorům v případě ztráty soběstačnosti.

Odpovídá: MMR

Termín: průběžně

6.6.2. Podporovat nestátní neziskové subjekty zaměřené na zkvalitňování života seniorů.

Odpovídá: MPSV, MZ

Termín: průběžně

6.7. *Zohledňování péče o rodinné příslušníky v systému důchodového pojištění*

6.7.1. V rámci reformy důchodového systému zohledňovat péči o rodinné příslušníky.

Odpovídá: MPSV

Realizovaná opatření

- Zavést finanční příspěvek osobám, které jsou pro svůj zhoršený zdravotní stav závislé na pomoci jiné osoby – tzv. příspěvek na péči je definován v návrhu zákona o sociálních službách, který byl schválen vládou a je určen k projednání v PSP ČR.

7. Služby pro rodiny

Současný stav

Z pohledu rodinné politiky lze rozlišit dva typy služeb, které slouží podpoře rodiny. Prvním z nich jsou služby sociální povahy, které jsou zaměřeny buď přímo na podporu a pomoc rodině jako celku, nebo, což převažuje, na jednotlivé členy rodiny nacházející se v takové sociální situaci, kterou nedokážou zvládnout vlastními silami, ani za pomoci rodinných příslušníků (dále jen „sociální služby pro rodiny.“). I sociální služby zaměřené na jednotlivé členy rodiny často napomáhají podpoře a fungování rodiny jako celku. Síť sociálních služeb pro rodiny není v jednotlivých regionech v ČR dostatečně vytvořená a rozvíjená. Přetrvávají výrazné regionální odlišnosti v podílu těchto služeb.

Po roce 1989 se rozšířilo spektrum nových typů sociálních služeb pro rodiny. Vedle stávajících služeb, např. ústavní péče, rodinných poraden, pečovatelské služby, vznikly nové typy služeb jako například osobní asistence, centra denních služeb, raná péče. Rozvoj služeb zajišťují převážně obce a nestátní neziskové organizace. Od 1.1.2003 jsou garancí poskytování většiny sociálních služeb pověřeny v rámci své samostatné působnosti obce a kraje.

Jelikož stávající legislativní úprava v oblasti sociálních služeb pro rodiny neodráží celkové změny posledních let, mnoho nově vzniklých typů sociálních služeb pro rodiny není legislativně zakotveno a ošetřeno. Není garantována dostupnost ani úroveň kvality poskytovaných služeb, nejsou jasně definovány kompetence jednotlivých poskytovatelů. Přetrvávají též problémy v systému financování sociálních služeb, zejména v rozložení zdrojů financování mezi stát, kraje, obce a uživatele. Některé tyto deficity má řešit nová legislativní úprava – zákon o sociálních službách.

Druhým typem služeb pro rodinu jsou služby na podporu fungující rodiny, v rámci nichž lze uvažovat o rozlišení např. na služby zaměřené na podporu rodiny v péči o děti (např. zařízení denní péče o děti do 6 let věku, služby hlídání dětí nerodičovskou osobou, mateřská centra, družiny), služby zaměřené na podporu funkce a soudržnosti rodiny (např. centra pro rodinu, mateřská centra, rodinné a manželské poradny, volnočasová centra) a služby pomoci s vedením domácnosti (např. údržba domácnosti, rodinné zásobování). Tyto služby mají preventivní podpůrný charakter – mají usnadňovat a posilovat manželské soužití a rodičovství, podporovat rodiny v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny. Spektrum služeb na podporu fungující rodiny je diverzifikované stejně jako spektrum jejich poskytovatelů. Velmi důležité jsou také služby, které slouží k podpoře rodin nepřímou (různé výchovné, osvětové a jiné volnočasové aktivity neziskového sektoru a dalších subjektů), avšak nejsou primárně vnímány jako služby pro rodiny s dětmi. V případě služeb zajišťovaných nestátními neziskovými subjekty, jejichž fungování není dostatečně legislativně ošetřeno, je jediným nástrojem podpory dotační politika, což často omezuje možnosti jejich rozvoje. Rovněž o službách pro fungující rodiny lze konstatovat, že nejsou v jednotlivých regionech (až na výjimky) dostatečně rozvinuty, případně teprve vznikají.

Služby pro fungující rodiny začaly být v roce 2005 finančně podporovány prostřednictvím dotačního programu MPSV - „Podpora fungující rodiny“. Kromě této podpory nebyla doposud službám pro fungující rodiny věnována ze strany státu pozornost.

Cíl

Z hlediska rodinné politiky v oblasti služeb pro rodiny je klíčovým cílem zajištění nabídky účinné podpory a pomoci s řešením, co nejširšího spektra problémů, které mohou rodiny zatěžovat a které mohou být tímto způsobem zmírněny. Existence kvalitních dostupných služeb pro rodinu hraje naprosto zásadní úlohu v souvislosti s posilováním ekonomické soběstačnosti rodin. Dílčími cíli poskytování služeb pro rodiny je umožnit členům rodin setrvat nebo se navrátit do jejich přirozeného rodinného prostředí, předcházet sociálnímu vyloučení rodin, podporovat duševní zdraví a psychickou stabilitu rodinných příslušníků jako prevenci rozpadů rodin, řešit konflikty a problémy v partnerském a rodinném soužití ve snaze obnovit soběstačnost a funkčnost rodiny, podporovat ohrožené rodiny, pomáhat rodičům při problémech s výchovou a péčí o děti a usnadnit péči o seniory v rodině. Zvláštní důraz je kladen na služby pro rodiny s nezaopatřenými dětmi, rodiny se seniorem a nesoběstačným členem a rodiny seniorů. Rodina v těchto fázích rodinného cyklu potřebuje více než v jiných fázích jak materiální, tak nemateriální podporu a pomoc. Výzvou pro rodinnou politiku je rozvoj služeb zaměřených na podporu fungující rodiny, které pomáhají zvládat rodičům sladění jejich rodičovských a pracovních povinností, rozvíjet a posilovat vztahy rodičů a dětí a doplňovat výchovu a péči v rodině volnočasovými aktivitami. Na potřebu rozvoje služeb pro rodinu seniorů je třeba se dívat také úhlem pohledu stárnutí české populace a postupného nárůstu skupiny ekonomicky neaktivních osob, které zvýší poptávku po sociálních službách. Služby pro rodiny by měly usnadnit setrvání seniorů v jejich přirozeném prostředí.

Z hlediska služeb pro rodinu je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- ***Rozvíjení sítě služeb pro rodiny (iniciace vzniku nových a rozvoj stávajících služeb pro rodiny)***

Navrhovaná opatření

7.1. *Rozvíjení sítě služeb pro rodiny (iniciace vzniku nových a rozvoj stávajících služeb pro rodiny)*

- 7.1.1. Rozvíjet spolupráci státu a nestátních neziskových organizací v oblasti podpory služeb pro rodiny.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

- 7.1.2. V rámci dotačních řízení podporovat poskytovatele služeb pro rodiny včetně služeb zaměřených na volnočasové aktivity pro rodiče s dětmi.

Odpovídá: MPSV, MŽP

Termín: průběžně

- 7.1.3. Mapovat existenci, dostupnost a kvalitu služeb pro rodiny v jednotlivých regionech, včetně údajů o poptávce po jednotlivých typech služeb.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

- 7.1.4. Vypracovat komplexní koncepci rozvoje služeb pro rodiny.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2008

Realizovaná opatření

- Vytvořit ucelený a kvalitní legislativní rámec pro podporu rozvoje zajištění kvality a dostupnosti sociálních služeb, včetně zajištění jejich financování – návrh zákona o sociálních službách byl schválen vládou a předložen do PSP ČR.

8. Slučitelnost profesních a rodinných rolí

Současný stav

V české rodině jsou nejčastěji zaměstnáni oba rodiče, a to v naprosté většině na plné pracovní úvazky. Navzdory této skutečnosti je, i přes určité změny v postojích, rodina běžně založena na rozdělení rolí mezi mužem a ženou, kdy muž je vnímán jako hlavní živitel rodiny a na ženě spočívá v převážné míře péče o děti a domácnost. Ženy se stále více uplatňují společensky a profesně, avšak zvyšování angažovanosti mužů v rodině kopíruje tuto změnu neadekvátně. Vzhledem k výrazné orientaci společnosti na výkon se nároky na pracovní nasazení jak zaměstnanců tak zaměstnankyň stupňují.

V ČR není oproti jiným evropským zemím téměř využívána práce na částečný pracovní úvazek, což je mezi jinými dáno i její ekonomickou neatraktivitou. Nedostatečně jsou využívány formy práce z domova, pružná pracovní doba a další prostředky napomáhající větší slučitelnosti profesních a rodinných rolí. (Je ale třeba konstatovat, že nevýhodou takovýchto typů práce je problematičnost získat zpět práci na celý úvazek v době, když pomine nutnost zkráceného úvazku /kvůli péči o děti nebo o jinou závislou osobu/, dále také nižší příjem, menší šance profesního postupu nebo získání vyšší kvalifikace.) Zákonná práva, např. právo neomezeně si přivydělávat při pobírání rodičovského příspěvku, bývají v praxi obtížně využitelná.

Shora uvedené tvoří faktickou překážku i pro možnost rodiče udržet kontakt se svým povoláním, což má dopady na profesní růst a obtížnější návrat do zaměstnání. Vzhledem k tomu, že v převážné míře pečují o malé dítě a dlouhodobě přerušují svou kariéru ženy, jsou to právě ony, kdo je z důvodu rodičovství vystaven zvýšeným obtížím na trhu práce a s tím spojené větší nezaměstnanosti.

Dalším problematickou skutečností je v ČR praktická neexistence finančně a teritoriálně dostupných služeb péče o děti do tří let věku dítěte, které jsou jedním ze důležitých předpokladů slučitelnosti profesních a rodinných rolí. O zájmu rodičů využívat více tyto služby vypovídá fakt, že mateřské školky navštěvuje až 25% dětí mladších 3 let (VUPSV:2004). Otázka zabezpečení péče o děti do 3 let věku v ČR je předmětem poměrně časté mezinárodní kritiky. Péče o děti starší 3 let je v ČR zabezpečena prostřednictvím husté sítě mateřských škol, které jsou hojně využívány, nicméně k lepší slučitelnosti profesních a rodinných rolí by napomohlo větší přizpůsobení těchto služeb potřebám rodin s dětmi (např. problematika otevíracích hodin nebo přijímání dětí do zařízení). Školní družiny a kluby jsou též značně rozšířeny a napomáhají zejména rodičům dětí mladšího školního věku skloubit práci a rodinu.

Výše citované skutečnosti tak logicky staví mladé rodiče před rozhodnutí, zda mít dítě či více dětí nebo se věnovat profesní aktivitě. Přitom platí, že čím vyšší je vzdělání ženy, tím bývá pro oba rodiče toto rozhodnutí komplikovanější.

Cíl

Cílem je umožnit rodičům sloučit jejich rodičovské a profesní role v případě, že nechtějí rezignovat ani na své rodičovství a ani na svou profesní realizaci. K tomu je třeba zvolit opatření, u nichž by hlavním kritériem neměl být jen profesní zájem rodičů, ale vyvážené zohlednění zájmů rodičů i dětí. Ve společnosti je nutné vytvořit takové podmínky,

aby občané/občanky mohli svobodně realizovat svá přání týkající se založení nebo rozšíření rodiny a výchovy dětí bez toho, aniž by je museli významně revidovat z hlediska nároků na výkon svého povolání. Je třeba působit na změnu společenského klimatu, kdy jsou rodiče (i potenciální) vnímáni jako méně perspektivní zaměstnanci/zaměstnankyně a dítě jako překážka jejich plného pracovního uplatnění. Zároveň zaměstnanci/zaměstnankyně – rodiče nezaopatřených dětí nesmí být nuceni slevovat z výkonu svého rodičovství za účelem podání maximálního možného výkonu v zaměstnání.

V zájmu udržení profesního růstu a nabytých profesních kvalit a zkušeností je nutné rodiči v případě jeho zájmu umožnit, aby si v průběhu péče o malé dítě udržel kontakt se zaměstnáním a mohl se dál profesně rozvíjet. Zaměstnanci, kteří si udrží profesní kvalifikaci i po dobu péče o dítě, případně si ji zvýší, nebudou pro zaměstnavatele představovat riziko „neefektivní investice“. Vytvoření lepších předpokladů pro slučitelnost profesních a rodinných rolí by se v konečném důsledku mělo odrazit ve snížení obtížnější zaměstnatelnosti především žen a v neposlední řadě také v podpoře ekonomické soběstačnosti rodin.

Z hlediska slučitelnosti profesních a rodinných rolí je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- *Služby zařízení poskytující péči o předškolní děti*
- *Podpora slučitelnosti profesních a rodinných rolí v zaměstnavatelské sféře*
- *Podpora slučitelnosti profesních a rodinných rolí*

Navrhovaná opatření

8.1. Služby zařízení poskytující péči o předškolní děti

8.1.1. Vypracovat studii týkající se zmapování teritoriální a finanční dostupnosti jeslí, mateřských škol, školních družin a obdobných zařízení a služeb ve všech regionech, včetně zmapování podmínek, za jakých v nich lze umístit předškolní dítě, výše poplatků, kapacity a obsazenosti zařízení a jejich otevírací doby, jakož i spokojenosti rodičů se službami, které se v nich poskytují. Studie by měla obsahovat i návrhy možných opatření ke zvýšení teritoriální a finanční dostupnosti.

Odpovídá: MPSV, MŠMT, MZ

Termín: 31. 12. 2007

8.2. Podpora slučitelnosti profesních a rodinných rolí v zaměstnavatelské sféře

8.2.1. Vypracovat návrh podpory a motivace zaměstnavatelů umožňujících svým zaměstnankyním a zaměstnancům pečujícím o předškolní i školní děti slučitelnost práce a rodiny udržením kvalifikace formou jejich vzdělávání, umožněním práce z domova, využitím pružné pracovní doby a částečných pracovních úvazků, poskytováním volna z rodinných důvodů, zajištěním hlídání dětí zaměstnanců/zaměstnankyň apod., včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 10. 2006

8.2.2. V rámci Rady hospodářské a sociální dohody zahájit jednání se sociálními partnery, aby se angažovali v podpoře slučitelnosti rodičovské a profesní role při koncipování kolektivních smluv.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 10. 2006

- 8.2.3. Školit zaměstnavatele v zohledňování zájmu zaměstnanců/zaměstnankyň jako rodičů a vytváření prostředí příznivého rodině na pracovišti (tzv. „family mainstreaming⁹“).

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 8.2.4. Za účelem veřejného ocenění zaměstnavatelů, kteří jsou prorodinně orientováni, podporovat akce typu soutěže „Firma s nejlepšími prorodinnými opatřeními, rovnými příležitostmi“ apod.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 8.2.5. Vypracovat návrh řešení, jak motivovat zaměstnavatele ke zřízení zařízení denní péče o malé děti na pracovišti, případně k podpoře služeb péče o malé děti poskytovaných jinými subjekty za finančně výhodných podmínek, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

8.3. Podpora slučitelnosti profesních a rodinných rolí

- 8.3.1. Vypracovat věcný návrh efektivnější finanční podpory mateřství a rodičovství – viz opatření 6.2.1.

- 8.3.2. Nejrůznějšími formami zvyšovat atraktivitu rodičovské dovolené pro otce.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 8.3.3. Vypracovat studii týkající se možností změn rodičovské dovolené tak, aby umožňovala její přerušované čerpání do osmi let věku dítěte¹⁰.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

- 8.3.4. Zabezpečovat účinnější kontrolu dodržování zákazu diskriminace související s mateřstvím/rodičovstvím.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 8.3.5. Vypracovat odbornou studii ohledně možného zavedení příspěvku na hlídání dětí mladších 3 let věku, nebo jiné formy financování služby hlídání těchto dětí nerodičovskou osobou, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

⁹ Family mainstreaming je „postup, ve kterém jsou všechny koncepční, rozhodovací a vyhodnocovací procesy ve všech fázích jejich přípravy a provádění podřízeny hledisku potřeb a zájmů rodiny.“

¹⁰ Jde o věk „navykání“ dítěte na školní docházku, kdy dítě může vyžadovat zvýšenou péči rodiče v takové míře, že je třeba, aby za tímto účelem přerušil své zaměstnání.“

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

Realizovaná opatření

- Přijmout opatření k tomu, aby u zaměstnankyně, které za trvání téhož zaměstnání vznikl nárok na další peněžitou pomoc v mateřství z tohoto zaměstnání v období do 4 let věku předchozího dítěte, se za denní vyměřovací základ považoval denní vyměřovací základ zjištěný pro výpočet předchozí peněžitě pomoci v mateřské, pokud je vyšší než denní vyměřovací základ zjištěný pro výpočet další peněžitě pomoci v mateřství – návrh nového zákona o nemocenském pojištění, který danou problematiku řeší, byl předložen k projednání do PS PČR.
- Zrušit omezení výše přivýdělku při pobírání rodičovského příspěvku – novela zákona o státní sociální podpoře bude v účinnosti od 1. ledna 2004.
- Rozšířit dobu, po kterou může dítě starší 3 let, o které rodič osobně celodenně a řádně pečuje v rámci institutu rodičovské dovolené, navštěvovat mateřskou školu nebo obdobné zařízení, aniž by rodič ztratil nárok na pobírání rodičovského příspěvku – novela zákona o státní sociální podpoře bude v účinnosti od 1. ledna 2006.

9. Rodina a systém vzdělávání

a) Rodina s dětmi předškolního věku

Současný stav

V ČR je poměrně hustá síť veřejných mateřských škol. Instituce mateřských škol je v ČR hojně využívána. V roce 2003 existovalo v ČR 5.552 mateřských škol a navštěvovalo je 278.859 dětí. Liší se dostupnost školek podle regionu (problém příměstských regionů, vesnic), jakož i podmínky stanovené pro přijetí dítěte do školy. O přijetí dítěte do mateřské školy a podmínkách, za jakých ji navštěvuje, rozhoduje v souladu s ustanoveními zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) její ředitel. V ČR není obecně zvykem větší zapojení se a angažovanost rodičů v oblasti předškolního vzdělávání jejich dětí. Rodiče často nedisponují potřebnými informacemi o existujících mateřských školách a o službách v jejich regionu. Problémem, který se v posledních letech stává stále palčivějším, je neuzpůsobení otevíracích hodin škol potřebám pracujících rodičů a nově i přizpůsobení očekávanému lokálnímu vzrůstu počtu dětí v předškolním věku.

Cíl

Cílem je zajistit existenci všeobecně teritoriálně a finančně dostupné sítě mateřských škol, které poskytují kvalitní služby odpovídající poptávce ze strany rodičů a zájmu dětí.

Na dostupnost je třeba pamatovat i v souvislosti s podmínkami pro přijímání dětí do mateřských škol, o nichž dnes většinou v rámci školského zákona rozhoduje její ředitel/ka. Vstup dítěte do mateřské školy by neměl být podmíněn neodůvodněnými nároky kladenými jak na dítě, tak i na jeho rodiče, přičemž kritériem pro příjem dítěte do mateřské školy musí být především zájem dítěte.

Dlouhodobým cílem je dosažení většího zapojení rodičů do činnosti předškolních zařízení, aby v případě zájmu mohli participovat jak na její koncepci, tak např. na zábavně-vzdělávacích aktivitách dětí. Větší spolupráce pedagogů/pedagožek a rodičů dětí by měla pomoci lépe rozeznat potřeby dětí v oblasti jejich předškolního vzdělávání a přizpůsobit jim metody výuky. Rodiče by naopak mohli být informováni o potřebách dětí v oblasti jejich výchovy a naučili by se lépe zvládat některé výchovné problémy. Mateřská škola by zároveň mohla být ideálním místem k setkávání se zástupců/zástupkyň neziskového sektoru, pedagogů/pedagožek předškolního vzdělávání a rodičů za účelem vzdělávání se k lepšímu rodičovství, formou nejrůznějších přednášek vztahujících se k tomuto tématu.

Naprosto nezbytné je zajistit, aby rodiče předškolních dětí měli snadný přístup k informacím o mateřských školách v okolí svého bydliště, včetně informací o případných nadstandardních službách, které poskytují.

Vzhledem k tomu, že mateřské školy jsou zřizovány zejména na lokální úrovni, bude tato problematika explicitně řešena v rámci materiálu dle 12.12. Koncepce.

Z hlediska rodiny s předškolními dětmi a systému vzdělávání je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Zajištění kvality a místní dostupnosti služeb poskytovaných mateřskými školami**
- **Přizpůsobování služeb poskytovaných mateřskými školami potřebám rodičů při respektování zájmu a potřeb dítěte**

Navrhovaná opatření

9.1. Zajištění kvality a místní dostupnosti služeb poskytovaných mateřskými školami

9.1.1. Zpracovat odbornou studii - viz opatření 8.1.1.

9.2. Přizpůsobování služeb poskytovaných mateřskými školami potřebám rodičů při respektování zájmu dítěte

9.2.1. Za účelem přizpůsobení podmínek pro ne/přijetí dítěte do mateřských škol a přizpůsobení otevíracích hodin mateřských škol potřebám pracujících rodičů působit na ředitele škol.

Odpovídá: MŠMT

Termín: průběžně

9.2.2. Poskytovat průběžně obecné informace o předškolním vzdělávání včetně rejstříku škol poskytujících předškolní vzdělávání. Podporovat vydávání informací zřizovateli a školami o vzdělávacích službách, které nabízejí.

Odpovídá: MŠMT, MZ

Termín: průběžně

b) Rodina s dětmi školního věku

Současný stav

Z hlediska rodinné politiky má systém základního a v návaznosti i středního vzdělávání zásadní význam, protože školský systém doplňuje a v mnohém nahrazuje plnění jedné ze základních rodinných funkcí – výchovně vzdělávací, a tedy zde přebírá i jistou odpovědnost, aniž by zbavoval odpovědnosti rodinu. Proto je vztah rodiny a školy velice významný, a také citlivý na přístup obou stran. Druhou základní oblastí zájmu v daném kontextu je podíl školy na výchově k mateřství a rodičovství. Dílčími důležitými tématy jsou v této oblasti dostupnost škol a možnost výběru školy rodiči (je často závislá na dopravní obslužnosti a míře jejich informovanosti) a podíl školy na zabezpečení náplně volného času a bezpečnosti dětí v době mimo vyučování a také účast dalších subjektů v této oblasti.

Školská soustava se po roce 1989 reformovala nejvíce po formální stránce rozšířením spektra zřizovatelů o nestátní subjekty. Plánované větší plurality vzdělávacích programů bylo dosaženo jen částečně, posílit prestiž, a tím autoritu, učitelů/lek se podařilo ještě méně. Obsahově transformační úsilí směřuje mj. k autonomii škol, modernizaci obsahu výuky, akcentu na rozvoj osobnosti a na propojení školy s potřebami praxe, zejména na trhu práce. Role školy je chápána v souladu s aktuálními potřebami poměrně široce, v praxi však se ne vždy daří takové pojetí převést do reálné činnosti školy.

Hlavním nástrojem spolupráce rodiny a školy je možnost rodičů podílet se na správě školy ve školských radách, mezi jejichž významná oprávnění patří mimo jiné právo vyjadřovat se k návrhům a uskutečňování školních vzdělávacích programů, právo podílet se na zpracování koncepčních záměrů rozvoje školy, podávat podněty řediteli školy, zřizovateli, orgánům státní správy aj. Rodiče však často nejsou s existencí, jakož i s možnou participací ve školské radě obeznámeni, následkem čehož se na fungování školy nepodílejí.

Řadu nedostatků má stávající koncepce výchovy k partnerství, manželství a rodičovství. Na základních školách je vyučován předmět rodinná výchova, případně je tato výchova uskutečňována v rámci jiných předmětů. Vedle toho platí, že řada pedagogů/pedagožek není schopna adekvátně reagovat na patologické jevy v rodinách, v nichž děti žijí, např. na násilí v rodině, týrání dětí.

Cíl

Cílem je zajistit především kvalitativní zlepšení a rozšíření spolupráce rodiny a školy v nejlepším zájmu dětí a se zaměřením na formování budoucích generací. Vzájemná komunikace rodičů a pedagogů/pedagožek pomáhá odhalit individuální potřeby dětí v oblasti vzdělávání a výchovy a přizpůsobit jim metody a způsob výuky, jakož i výchovné metody rodičů. Tuto komunikaci by měli pedagogové rovněž využívat k odhalování případných patologických jevů v rodině a zajistit včasnou intervenci k ochraně dítěte.

Je třeba zajistit dostupnost informací o základních a středních školách v regionu, včetně informací o službách, které poskytují. Dále je třeba zvýšit informovanost rodičů o existenci a pravomocích školské rady a usilovat o větší spolupráci pedagogů/pedagožek a rodičů. Velkou výzvou je využít potenciálu škol jako místa vzdělávání rodičů v tématech spojených s rodičovstvím, na kterém by mohli participovat pedagogové, zástupci krajů a obcí i neziskového sektoru, případně sami rodiče.

Rovněž je třeba podporovat větší podíl škol v nabídce volnočasových aktivit pro děti a mládež.

Vzhledem k tomu, že základní a střední školy jsou zřizovány na lokální (regionální) úrovni, bude tato problematika explicitně řešena v rámci materiálu dle 12.12. Koncepce.

Z hlediska rodiny se školními dětmi a systémem vzdělávání je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- ***Posílení spolupráce školy a rodiny***
- ***Využití potenciálu škol ve výchově dětí k odpovědnému partnerství, manželství a rodičovství***

Navrhovaná opatření

9.3. Posílení spolupráce školy a rodiny

- 9.3.1. Usilovat o větší informovanost rodičů o existenci a činnosti školských rad.
(Toto opatření bude konkrétněji řešeno v materiálu dle opatření 12.12. Koncepce).

Odpovídá: MŠMT
Termín: průběžně

- 9.3.2. Za účelem zvýšení účasti škol v nabídce volnočasových aktivit pro děti a mládež působit na zřizovatele.

Odpovídá: MŠMT
Termín: průběžně

9.4. *Využití potenciálu škol ve výchově dětí k odpovědnému partnerství, manželství a rodičovství*

- 9.4.1. V souladu s rámcovým vzdělávacím programem pro daný druh vzdělávání podporovat efektivitu vzdělávání žáků k odpovědnému partnerství, manželství a rodičovství.

Odpovídá: MŠMT, Zmocněnec vlády pro lidská práva
Termín: průběžně

- 9.4.2. Za účelem výchovy dětí a mládeže k odpovědnému partnerství a rodičovství navrhnout způsoby spolupráce škol a neziskového sektoru.

Odpovídá: MŠMT, MPSV
Termín: 31. 12. 2006

10. Rodina a systém zdravotní péče

a) Mladá bezdětná rodina

Současný stav

Nízká míra porodnosti je výsledkem složitého působení vzájemně podmíněných faktorů ekonomického, sociálního, hodnotového, kulturního a sociobiologického charakteru. Jedním z těchto faktorů, který může ovlivňovat nízkou míru porodnosti, je nárůst fyziologicky zapříčiněné neplodnosti párů, který představuje problém pro stále větší skupinu mladých lidí. Asistovaná reprodukce je hrazena z prostředků veřejného zdravotního pojištění pouze třikrát, je omezena věkem, a prováděna pouze v případě konkrétních gynekologických indikací.

Cíl

Vzhledem k trvale velmi nízké porodnosti a zvyšujícímu se počtu jednotlivců, kteří nemohou počít dítě přirozenou cestou, což oslabuje biologicko – reprodukční funkci rodiny, je za účelem přijetí adekvátních legislativních i nelegislativních opatření k řešení této problematiky nutné shromáždit relevantní údaje. Do budoucna je proto třeba klást největší důraz na prevenci vzniku sterility a infertility a podporovat klesající trend umělého přerušování těhotenství bez zdravotních důvodů.

Metody umělého oplodnění by měly být prováděny za podmínek, které je zpřístupní ve všech oprávněných případech při zachování pravidel etiky a lidské důstojnosti.

Z hlediska mladé bezdětné rodiny a systému zdravotní péče je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- ***Prevence neplodnosti***

Navrhovaná opatření

10.1. Prevence neplodnosti

10.1.1. Vypracovat studii mapující problematiku neplodnosti z hlediska jejího dopadu na demografický vývoj.

Odpovídá: MZ

Termín: 31. 12. 2007

10.1.2. V rámci programů výchovy ke zdraví podporovat význam/důležitost zdravého životního stylu v souvislosti s prevencí neplodnosti.

Odpovídá: MZ

Termín: průběžně

b) Rodina s dětmi předškolního a školního věku

Současný stav

System zdravotní péče má v této fázi rodinného cyklu pomáhat rodinám jednak v reprodukčním chování, jednak v péči o zdravý vývoj dětí a včasnou léčbu nemocí, smyslových aj. dysfunkcí apod., a to včetně důležité součásti – prevence.

Specifickou ale důležitou roli má zdravotnictví v předcházení a léčbě zanedbávání, týrání a zneužívání dětí. I zde je důležitá spolupráce subjektů zdravotní péče s rodinou.

System poskytování lůžkové zdravotní péče ne vždy respektuje sociální potřeby dětských pacientů, zdravotnická zařízení nejsou vždy schopna či ochotna přijmout dítě s doprovodem, děti nejsou vždy hospitalizovány na dětských odděleních, někdy vážne potřebná komunikace mezi zdravotním personálem, rodiči a dětským pacientem.

Lékařské zákroky bývají u dětí v některých případech prováděny bez ohledu na specifika dětské psychiky, bez přítomnosti rodičů, byť si to jak děti tak i jejich rodiče přejí. Nestandardizované jsou podmínky úplného poučení dětského pacienta a jeho zákonného zástupce o zdravotním stavu dítěte.

Cíl

Obecným cílem je zajistit, aby podmínky, za nichž je poskytována zdravotní péče dětem školního a předškolního věku, reflektovaly fyzické, psychické a emoční potřeby dětských pacientů. Prostředí zdravotnického zařízení musí být zařízení tak, aby vyhovovalo potřebám dětí po dobu jejich hospitalizace. Je nutné usilovat o vytvoření podmínek pro doprovod dítěte rodičem do zdravotnického zařízení po dobu jeho hospitalizace a umožnit rodiči, je-li to z hlediska dítěte žádoucí, aby byl přítomen zákroku prováděnému na dítěti. V případě, kdy není možné zajistit podmínky pro doprovod dítěte rodičem po dobu jeho hospitalizace, je třeba alespoň vytvořit předpoklady pro to, aby dítě odloučením z rodiny a domácího prostředí trpělo emočně co nejméně. Velmi důležité je zaměřit se na posílení komunikace zdravotnického personálu nejen s rodičem dítěte, ale i s ním samým. Jde zejména o sdělování informací o zdravotním stavu dítěte a jeho léčbě. Nejen odpovědný zástupce dítěte, ale i ono samé by s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost mělo mít možnost vyjádřit se ke způsobu své léčby.

Je třeba dbát na důslednou realizaci systému preventivních prohlídek zaměřených na sledování všestranného vývoje dětí a imunizačního programu na základě očkovacího kalendáře – a tento systém dle finančních možností státu nadále rozvíjet.

System preventivních prohlídek musí být více zaměřen na předcházení a včasné odhalení kupř. syndromu zneužívaného, zanedbávaného a týraného dítěte (sy. CAN), syndromu rizikového chování v dospívání apod.

Z hlediska rodiny s dětmi školního a předškolního věku a systému zdravotní péče je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- ***Vytváření prorodinného klimatu ve zdravotnických zařízeních po dobu hospitalizace dětí předškolního a školního věku***
- ***Zlepšení preventivní péče o děti***

Navrhovaná opatření

10.2. Vytváření prorodinného klimatu ve zdravotnických zařízeních po dobu hospitalizace dětí předškolního a školního věku.

10.2.1. Maximálně podporovat možnost doprovodu dítěte při hospitalizaci.

Odpovídá: MZ

Termín: 31. 10. 2006

10.2.2. Navrhnout způsoby a na jejich základě podporovat ta opatření, která přispějí ke zlepšení prostředí dětských lůžkových zařízení a ke zlepšení komunikace mezi personálem, rodiči a dětským pacientem.

Odpovídá: MZ

Termín: 31. 10. 2006

10.2.3. Při určení návštěvní doby dětských oddělení brát ohled na možnosti a potřeby pracujících rodičů a na potřeby a přání hospitalizovaných dětí.

Odpovídá: MZ

Termín: průběžně

10.3. Rozvíjení systému preventivních prohlídek u dětí

10.3.1. Usilovat o důslednou realizaci systému preventivních prohlídek a imunizačního programu u dětí na základě očkovacího kalendáře – a tento systém dle finančních možností státu nadále rozvíjet.

Odpovídá: MZ

Termín: průběžně

Realizovaná opatření

- MZ pokračuje v optimalizaci zdravotní péče ve všech typech dětských lůžkových zařízeních, zvláště však kojeneckých ústavů a dětských domovů do 3 let věku a dětských psychiatrických léčeben a oddělení. Cílem optimalizace dětského lůžkového fondu je efektivita poskytování zdravotní péče se zajištěním maximální kvality a zachováním dostupnosti, a to v souladu s Úmluvou o právech dítěte a Chartou práv hospitalizovaného dítěte a v souladu s programem „Zdravá nemocnice“ a „Zdravé životní prostředí pro děti“.
- Ve snaze upozornit lékaře na problematiku syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen sy. CAN) a zajistit jednotný postup lékařů zvl. primární péče při diagnostice, léčbě a následných opatření při zjištění sy. CAN byl uveřejněn ve Věstníku MZ č. 9 ze září 2005 Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví k postupu lékařů primární péče při podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

11. Rodina se specifickou potřebou

a) Vícedětná rodina

Současný stav

Rodiny se třemi a více dětmi tvoří v ČR 8,3% všech rodinných domácností s dětmi (ČSÚ:2001). Z toho rodiny se třemi dětmi tvoří 6,9% a rodiny se čtyřmi a více dětmi 1,4% těchto rodinných domácností. Vícedětné rodiny představují různorodou skupinu.

První skupinu tvoří rodiny s nízkou příjmovou i sociokulturní úrovní. Rodiče bývají bez kvalifikace s velmi nízkou ekonomickou aktivitou, a proto je tato skupina silně závislá na sociálních dávkách a měla by být předmětem individuální péče sociálních pracovníků, případně i pedagogů.

Druhou skupinu tvoří rodiny, v nichž jsou oba rodiče kvalifikovaní, při zakládání rodiny mají představu o dvou až třech dětech při ekonomické činnosti obou partnerů, avšak z určitých důvodů překročí plánovaný počet dětí (např. narození dvojčat, či trojčat). Jejich situace vyžaduje zvýšenou podporu a pomoc společnosti, a to jak ve finanční oblasti, tak v pomoci při výchově dětí i ve vytváření předpokladů ke sladění rodičovských a pracovních funkcí rodičů.

Třetí skupinu tvoří manželské páry, které záměrně přivádějí na svět více vlastních dětí s předpokladem dělby práce rodičů tak, že se žena věnuje převážně nebo zcela péči o děti a domácnost. Tyto rodiny se snaží být finančně soběstačné, což znamená, že muž se musí více věnovat svému povolání. Pokud nenastane nějaká mimořádné sociální událost, poskytují svým dětem dostatečné emocionální a materiální zázemí a kvalitní výchovu.

Čtvrtá skupina je pak složena z rodin, které přijímají děti do adopce i pěstounské péče, často i k vlastním dětem a jsou úzce spojeny se sociálními pracovníky, za jejichž pomoci dávají dětem náhradní domov. Zde mají významnou funkci dávky pěstounské péče.

Zvláštní situace vzniká tam, kde se ve společné domácnosti ocitají děti rodičů z předchozích manželství nebo polosirotci vedle vlastních dětí. Kromě sociálních dávek tu působí i alimentární povinnost rozvedeného rodiče a sirotčí důchod.

Ve všech výše uvedených případech může dojít v důsledku rozpadu manželství, nebo úmrtí jednoho z partnerů k mimořádně tíživé situaci, a to jak v rodinném rozpočtu a zejména ve sladění funkce rodiče a ekonomicky činného člena, tak i v problémech s výchovou.

K chudobou nejohroženějším typům rodin, podle definice chudoby EU,¹¹ patří v ČR právě rodiny se třemi a více dětmi, 20% rodin tohoto typu (se třemi a více dětmi) se nachází pod tzv.hranicí ohrožení chudobou (ČSÚ:Mikrocensus 2002). Vícedětné rodiny jsou vystaveny nárůstu rodinných nákladů, především co se týče nákladů na bydlení, studium, volnočasové aktivity dětí a osobní dopravní prostředek. Zvýšený výskyt chudoby u rodin se

¹¹ Hranice ohrožení chudobou (hranice příjmové chudoby) představuje podle metodiky EU 60 % národního vyrovnaného mediánového příjmu na spotřební jednotku. Podle výsledků šetření *Mikrocensus 2002* se jednalo o částku 73,9 tis. ročně. Příjem pod touto hranicí mělo 8 % osob v ČR.

Míra ohrožení chudobou podle věku a pohlaví vyjadřuje podíl osob (mužů, žen) ohrožených chudobou v příslušných věkových skupinách z celkového počtu osob (mužů, žen) v příslušných věkových skupinách.

třemi a více dětmi souvisí se sníženým počtem ekonomicky aktivních členů. V těchto rodinách většinou jeden z rodičů (téměř vždy žena) není zaměstnán, ale zůstává v domácnosti, aby se věnoval výchově a péči o děti. Z toho důvodu bývá celkový příjem vícedětné rodiny omezený.

Politika státního sociálního zabezpečení se svým systémem dávek státní sociální podpory a sociální péče zaměřuje na nízkopříjmové rodiny s dětmi. Podíl výdajů státu na nízkopříjmové rodiny s dětmi se v posledních letech dokonce mírně zvyšuje. Systém státní sociální podpory nezohledňuje pořadí dětí v rodině.

Cíl

Jedním z hlavních důvodů podpory rodiny se třemi a více dětmi je kritický demografický vývoj. Investice státu do dětí by měla být chápána nejen jako zdroj emočního uspokojení rodičů, ale také jako investice do lidského kapitálu a budoucího společenského a ekonomického rozvoje. Podporu státu je třeba směřovat ke kompenzaci zvýšených nákladů rodin s více dětmi. Tento postoj neznamená orientaci na nátlaková propopulační opatření, ale dostatečnou podporu a morální ocenění rodinám včetně účinné pomoci při výchově dítěte vyššího pořadí. Podpora těchto rodin musí být komplexní, nikoli pouze finanční.

Chudoba, která tyto rodiny ve zvýšené míře ohrožuje, přináší nejen materiální strádání, ale také omezení rovných vzdělávacích šancí a zvýšené riziko sociálního vyloučení. Tomu je nutno zvláště u dětí předcházet a zabraňovat, což je velmi důležité pro formování jejich dalšího života, postojů a hodnot. Vzhledem k zásadě podpory soběstačnosti rodiny by měl stát také v případě rodin se třemi a více dětmi podporovat možnost alespoň částečného zapojení jejich matek na trh práce, což se prokazuje jako nejučinnější nástroj boje s chudobou vícedětných rodin. Podmínkou takového pracovního zapojení však musí být dostatečně vytvořená síť finančně a místně dostupných služeb pro rodiny, které pomohou rodičům s péčí, výchovou a vzděláním dětí. Pozitivní účinek by měl například systém zpětné úhrady čerpaných služeb pro dítě vyššího pořadí. Možnost zapojení žen s více dětmi na trh práce je též výrazem uskutečňování zásady možnosti volby ve smyslu umožnění variability při naplňování společenských a rodičovských přání rodinných příslušníků. Volba více dětí by je neměla diskriminovat a zásadně jim omezovat možnost pracovního uplatnění.

Z hlediska vícedětných rodin je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- ***Výzkum specifických potřeb vícedětných rodin***
- ***Finanční kompenzace nákladů vícedětných rodin***

Navrhovaná opatření

11.1. Výzkum specifických potřeb vícedětných rodin

11.1.1. Vypracovat studii mapující potřeby vícedětných rodin a jejich životní podmínky. Studie by měla vyústit v návrhy efektivní podpory těchto rodin, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

11.2. Finanční kompenzace nákladů vícedětných rodin

11.2.1. V návaznosti na studii uvedenou v opatření 11.1.1. zvážit a navrhnout vhodné formy podpory vícedětných rodin (například mimoškolní aktivity formou zpětné úhrady služeb, příspěvek na hlídání, daňové zvýhodnění).

Odpovídá: MPSV, MF

Termín: 31. 12. 2009

b) Neúplná rodina

Současný stav

Počet neúplných rodin se zvyšuje. Česká společnost tolerantně přijímá neúplné rodiny s nezaopatřenými dětmi s vědomím, že jejich situace je po hmotné stránce i v otázkách výchovy dětí náročnější a zranitelnější než v úplné rodině. Neúplná rodina vzniká rozvodem, kdy lze dosáhnout působení na děti oběma rodiči, rozhodnutím ženy přivést na svět dítě bez uvedení otce nebo úmrtím jednoho z rodičů, kdy je rodič a dítě zajištěno pozůstalostními důchody. V naprosté většině případů jsou živiteli neúplných rodin ženy/matky. I s ohledem na vyšší míru nezaměstnanosti žen-samoživitelek čelí právě tyto neúplné rodiny ve zvýšené míře riziku chudoby a sociálnímu vyloučení. Finanční zatížení velké části neúplných rodin je vysoké a děti v těchto rodinách zažívají působení méně stabilního rodinného prostředí, ve kterém mohou být více ohroženy patologickými jevy apod. Ačkoliv nelze s obecnou platností konstatovat, že je psychosociální vývoj dětí vyrůstajících v neúplné rodině těmito skutečnostmi negativně poznamenán, nástroje, kterými stát napomáhá zvyšovat obvykle nedostatečnou životní úroveň neúplných rodin, když ji rodina není ani vlastními silami ani s pomocí příbuzných schopna zvýšit, nejsou systémově a účinně koncipovány. V ČR je v současné době až 400.000 dětí odkázáno na pobírání „výživného“ od převážně nepečujícího rodiče, přičemž velká část z nich je nedostává, případně je nedostává v plné výši a vymahatelnost výživného je velmi problematická. V ČR neexistuje speciální podpora neúplných rodin.

Nedostatečná pozornost je věnována péči rodičů, kteří spolu trvale nežijí, o jejich děti. Právo rodiče, kterému dítě nebylo svěřeno do péče, stýkat se s dítětem, musí být vždy realizováno tak, aby byl respektován nejlepší zájem dítěte.

Výše uvedené informace se ale netýkají jevu, který lze označit jako účelově nesezdané soužití. Nejčastěji se jedná o nesezdané soužití partnerů s nezaopatřeným dítětem (dětmi), kteří spolu fakticky sdílejí a společně hradí náklady na společnou domácnost, avšak pro účely vzniku nároku na dávky sociálního zabezpečení simulují neúplnou rodinu. Tuto situaci je vzhledem ke zneužívání systému sociálních dávek nutné řešit.

Cíl

Obecným cílem je vytvoření a garance takových podmínek, které umožní členům neúplné rodiny čelící zvýšenému riziku chudoby prožívat stejně kvalitní a spokojený život jako v úplné fungující rodině. Přednostně by neúplné rodině měla být poskytnuta dostatečná podpora v rámci širších rodinných vazeb a rodinné soudržnosti, a to jak materiální pomoc, tak celková podpora v rovině emoční a duševní. Proto je třeba přijmout opatření k posílení

hodnoty soudržné rodiny ve společnosti a k vytvoření celkově prorodinného klimatu. V případě, kdy mechanismy rodinné soudržnosti selžou, je nutné vytvořit takové garance, které by účinně zabraňovaly ekonomickému nedostatku a sociálnímu vyloučení neúplné rodiny. Stávající a bývalé členy rodiny je třeba vést k zodpovědnosti za důsledky svých rozhodnutí a učiněné kroky. Je nutné vytvářet podmínky pro posilování soběstačnosti neúplné rodiny. Toho lze dosáhnout především zabezpečením dostatečně široké nabídky finančně a teritoriálně dostupných sociálních a dalších služeb a finanční podpory neúplných rodin, která alespoň z části eliminuje důsledky nižších příjmů, projevující se zejména v sociální izolaci. Poskytování poradenských a odlehčovacích služeb musí podporovat samoživitele rodiny formou sdílení břemene osamělého rodiče tak, aby byl schopen zvládat obtížnou životní situaci.

Vzhledem k tomu, že řada služeb na podporu neúplné rodiny, včetně služeb péče o předškolní děti, je zřizována a poskytována na lokální úrovni, bude tato problematika konkrétněji řešena v rámci materiálu dle opatření 12.12. Koncepce.

Z hlediska neúplných rodin je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Zmírnění rizika chudoby neúplných rodin**
- **Podpora slučitelnosti profesní a rodinné role samoživitelky/e**
- **Péče rodičů, kteří spolu trvale nežijí, o dítě**
- **Účelově nesezdaná soužití**

Navrhovaná opatření

11.3. Zmírnění rizika chudoby neúplných rodin

11.3.1. Vypracovat věcný návrh efektivnějšího zajištění výživného pro děti od povinné osoby, včetně analýzy jeho dopadu na státní rozpočet. Na základě tohoto návrhu vypracovat návrh legislativní úpravy.

Odpovídá: MS

Termín: 31.12. 2007 pro zpracování věcného návrhu

11.3.2. Zpracovat studii mapující potřeby neúplných rodin a jejich životní podmínky. Studie by měla vyústit v návrhy efektivní a diferencované podpory těchto rodin, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 12. 2006

11.4. Podpora slučitelnosti profesní a rodinné role samoživitelky/e

11.4.1. Podporovat rozvoj finančně a místně dostupných služeb (hlídání dětí, pomoc v domácnosti a s péčí o dítě) napomáhajících fungování neúplných rodin.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

11.5. Péče rodičů, kteří spolu trvale nežijí, o dítě

11.5.1. Přijmout opatření k využívání institutu střídavé výchovy v případě, že to není proti zájmu dítě a v případě stabilních porozvodových vztahů.

Odpovídá: MS, MPSV

Termín: průběžně

11.5.2. Navrhnout úpravu rodinné mediace a možností jejího využití z hlediska uzavírání dohod rodičů o realizaci styku s dítětem, včetně možností finanční dostupnosti.

Odpovídá: MS, MPSV

Termín: 31. 12. 2006

11.6. Účelově nesezdaná soužití

11.6.1. Podporovat opatření týkající se prevence zneužívání sociálních dávek tzv. účelově nesezdanými soužitími.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

Realizovaná opatření

- Přijmout opatření týkající se prevence zneužívání sociálních dávek tzv. účelově nesezdanými soužitími - návrh zákona o životním a existenčním minimu, který danou problematiku řeší, byl předložen k projednání do PSP ČR.

c) Rodina se členem se zdravotním postižením

Současný stav

Rodinou se členem se zdravotním postižením chápeme situaci, kdy: 1) dospělá osoba pečuje o zdravotně postižené dítě 2) dospělá osoba pečuje o jiného dospělého zdravotně postiženého člena rodiny, nejčastěji seniora 3) sama dospělá osoba (rodič) je osobou se zdravotním postižením. O počtu rodin se členem se zdravotním postižením nejsou v ČR k dispozici relevantní statistické údaje, nicméně odhady o počtu osob se zdravotním postižením v rámci EU se pohybují kolem 10% populace. Pokud je to možné, je třeba podporovat péči o zdravotně postiženého/postiženou v domácím prostředí a podporovat soudržnost rodiny. K hlavním problémovým oblastem rodin se členem se zdravotním postižením patří zajištění péče o tyto osoby a ekonomické zabezpečení rodiny formou vlastní ekonomické aktivity pečujícího člena rodiny (tedy slučitelnost jeho péče o osobu zdravotně postiženou s výkonem zaměstnání) nebo finanční kompenzací jeho péče o zdravotně postiženého/postiženou. Pokud nemají členové rodiny pečující o zdravotně postiženého/postiženou možnost být současně ekonomicky aktivní a ani jejich péče o zdravotně postiženého/postiženou není státem kompenzována, jsou tyto rodiny vystaveny ve zvýšené míře riziku chudoby. Omezený příjem domácnosti musí být přerozdělen k uspokojení potřeb více spotřebitelů/spotřebitelek. Opatření v oblasti slučitelnosti péče o osobu zdravotně postiženou s výkonem zaměstnání pečující osoby nejsou v ČR dostatečná, stejně jako kompenzace domácí péče o takovou osobu.

K nižší životní úrovni rodin se zdravotně postiženým členem významně přispívá znevýhodněné postavení zdravotně postižených na trhu práce, a s tím spojená vysoká míra nezaměstnanosti (v 1. čtvrtletí 2005 bylo přes 70 000 nezaměstnaných OZP, včetně lidí s takovým postižením, které pouze v nevelké míře omezuje jejich schopnosti výdělečné aktivity).

Málo zmapovaným problémem v ČR je domácí násilí páchané na osobách se zdravotním postižením. Opatření k prevenci tohoto patologického jevu musí speciálně zohledňovat sociální izolaci zdravotně postižených.

Cíl

Cílem rodinné politiky při podpoře rodiny se členem se zdravotním postižením by měla být prevence sociálního vyloučení, rizika chudoby a podpora integrace těchto rodin do společnosti. Je třeba vytvořit a garantovat takové podmínky a nástroje podpory života rodin se zdravotně postiženým členem, které budou reagovat na specifické potřeby těchto rodin i samotných zdravotně postižených osob a přispějí ke zlepšení jejich postavení ve společnosti. Je zapotřebí zaměřit se na materiální kompenzaci péče o zdravotně postiženého člena rodiny tak, aby tyto rodiny v důsledku svých specifických potřeb nebyly vystaveny zhoršeným materiálním podmínkám. Podporu je též žádoucí zacílit do oblasti slučitelnosti péče o zdravotně postiženého člena rodiny s profesním uplatněním pečující osoby, a to mj. v zájmu sociálního začleňování těchto rodin. Rodinným příslušníkům pečujícím o zdravotně postiženého člena rodiny by neměly být z důvodu péče upřeny možnosti k jejich zapojení na trhu práce a do společenských aktivit. Zvýšené politické úsilí by mělo být věnováno také zlepšení podmínek k uplatnění samotných zdravotně postižených na trhu práce.

Z hlediska rodin se členem se zdravotním postižením je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Podpora pracovního uplatnění zdravotně postiženého člena rodiny a slučitelnosti profesní role pečující osoby a péče o tohoto člena rodiny**
- **Kompenzace nákladů na péči o osobu zdravotně postiženou**
- **Prevence sociálního vyloučení rodin se zdravotně postiženým členem**
- **Prevence domácího násilí páchaného na osobách zdravotně postižených**

Navrhovaná opatření

11.7. Podpora pracovního uplatnění zdravotně postiženého člena rodiny a slučitelnosti profesní role pečující osoby a péče o tohoto člena rodiny

11.7.1. Zlepšovat podmínky pro osoby pečující o zdravotně postižené členy rodiny.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

11.7.2. Proškolenat zaměstnavatele a personalisty/personalisty k tomu, aby brali ohled na potřeby osob zdravotně postižených a osob pečujících o zdravotně postiženého člena rodiny a nevystavovali je diskriminaci při přijímání do zaměstnání .

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

11.7.3. Vypracovat odbornou studii ohledně dostupnosti odlehčovacích, asistenčních služeb, center denních služeb a rané péče a dalších služeb podobného charakteru.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

11.8. Kompenzace nákladů na péči o osobu zdravotně postiženou

11.8.1. Podporovat domácí péči o osobu zdravotně postiženou.

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

11.9. Prevence sociálního vyloučení rodin se zdravotně postiženým členem

11.9.1. V rámci dotačních řízení podporovat neziskové organizace, které poskytují asistenční a odlehčovací služby, nebo které se věnují jiné podpoře rodin se zdravotně postiženým nebo dlouhodobě vážně nemocným členem (pečovatelská služba, home care, hospice, respitní péče).

Odpovídá: MPSV

Termín: průběžně

11.9.2. Zmapovat existenci společenských a fyzických překážek, které brání zdravotně postiženým a jejich rodinám v aktivní účasti na životě společnosti.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 12. 2007

11.10. Prevence domácího násilí páchaného na osobách zdravotně postižených

11.10.1. Navrhnout opatření k účinné prevenci domácího násilí páchaného na osobách zdravotně postižených s ohledem na zvýšené riziko sociální izolace těchto osob.

Odpovídá: MPSV, MV, MZ, MS

Termín: 31. 12. 2007

Realizovaná opatření

- Odstranit omezení přivýdělků osob pečujících o zdravotně postiženého člena rodiny při zachování nároku na pobírání příspěvku při péči o osobu blízkou - vládní návrh zákona o sociálních službách, který uvedenou problematiku řeší, byl schválen vládou a předložen do PSP ČR.
- Vytvořit ucelený a kvalitní legislativní rámec pro podporu rozvoje zajištění kvality a dostupnosti sociálních služeb, včetně zajištění jejich financování – návrh zákona o sociálních službách byl schválen vládou a předložen do PSP ČR.

d) Rodina v systému náhradní rodinné péče

Současný stav

Účelem náhradní rodinné péče je poskytnout dětem, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve vlastní biologické rodině, chybějící péči rodičů.

Formy náhradní rodinné péče se od sebe navzájem liší právními důsledky. U osvojení dochází k přijetí cizího dítěte náhradními rodiči v takové právní, citové a sociální rovině, že vznikají vazby shodné jako mezi biologickými rodiči a dětmi. Na rozdíl od pěstounské péče

zletilostí dítěte nedochází k zániku osvojení. Do pěstounské péče jsou umísťovány děti, které nemohou být z různých důvodů osvojeny. Pěstounská péče může být vykonávána přímo v rodinách pěstounů nebo ve zvláštních zařízeních pro výkon pěstounské péče. V případě poručenství jde o institut sloužící k ochraně nezletilého dítěte, které se ocitlo bez zákonného zástupce. Poručník nemá povinnost o dítě osobně pečovat. Pakliže o dítě osobně pečuje, lze tuto formu péče přirovnat k pěstounské péči, ovšem s tím rozdílem, že poručník je zároveň zákonným zástupcem dítěte. Zprostředkování náhradní rodinné péče vykonává prostřednictvím zákonem stanovených orgánů stát. O osvojení, resp. o svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhoduje výhradně soud.

V rámci pěstounské péče (i tzv. svěřeni dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče) může být dítě svěřeno do péče fyzické osobě nebo i do společné péče, a to pouze v případě manželů. Stejně tak v případě osvojení je možné, aby dítě bylo osvojeno společně v případě, jedná-li se o manžele. U osvojení nezrušitelného může pouze výjimečně osvojit dítě i osamělá osoba

Aktuálním problémem týkajícím se především osvojení je obcházení postupů při jeho zprostředkování subjekty, které k této činnosti nejsou určeny a tuto činnost přesto provádějí. Děti mohou být takto svěřovány lidem, u kterých nelze předpokládat, že náročnou péči o děti zvládnou, což je mimo jiné způsobeno nedostatečnou informací o osobě dítěte, především o jeho sociální situaci a zdravotním stavu. Tato skutečnost zvyšuje pravděpodobnost selhání náhradní rodinné péče a navrácení dítěte zpět do ústavního zařízení s následkem jeho možné traumatizace.

Velkým problémem týkajícím se osvojení jsou průtahy v soudním řízení o tzv. právním uvolnění dětí, v důsledku nichž se do evidence dětí vhodných k osvojení dostávají děti ve vyšším věku. Vyšší věk dětí přitom snižuje jejich šanci na umístění do náhradní rodiny formou osvojení.

Dlouhodobým problémem je malý zájem žadatelů přijmout do náhradní rodinné péče děti etnicky odlišné, děti s různým zdravotním postižením, děti drogově závislých rodičů, zdravotně postižených či psychicky nemocných rodičů, děti vyšších věkových kategorií, děti s výchovnými problémy a velké sourozenecké skupiny apod.

Pěstounská péče a její různé typy (přechodná, dlouhodobá, úlevná) je vhodná pro děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou žít ve vlastní rodině. V oblasti pěstounské péče je významným problémem tendence poklesu počtu žadatelů, kteří by byli ochotni do ní dítě přijmout. Jednou z příčin může být skutečnost, že pěstounská péče klade na žadatele velké nároky, pokud jde o právo biologických rodičů (kteří mnohdy zůstávají i nadále zákonnými zástupci dítěte) udržovat s dítětem kontakt a zasahovat do jeho výchovy. Další příčinou může být rovněž nedostatečné finanční a sociální zajištění pěstounů vychovávajících děti ve své vlastní rodině. Určitou roli sehrává rovněž nedostatečná informovanost veřejnosti o institutu pěstounské péče.

Cíl

Prioritou je vytvoření podmínek pro zajištění výchovy dětí v rodině, nebo není-li to možné a v případě, kdy by další setrvání dítěte v rodině vedlo k ohrožení jeho zájmu, v jiném prostředí, které rodinu nahrazuje, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.

Předpokladem shora uvedeného je systematická a zejména terénní sociální práce s biologickou rodinou či náhradní rodinou za účelem vytvoření příznivého rodinného prostředí pro vývoj dítěte. Pozornost musí být zaměřena na rozvoj různých forem náhradní rodinné péče tak, aby se podobaly skutečnému rodinnému prostředí. Prioritou je také všestranná podpora náhradních rodičů, a to nejen formou dostupnosti a specializace poradenských subjektů, sociálních služeb, ale i adekvátním finančním ohodnocením v případě pěstounské péče. Nezbytností je v neposlední řadě rovněž nejen zvýšená finanční podpora pěstounů, ale i vytvoření odborného zázemí, v podobě odborné pomoci a vedení v případě, že se vyskytnou komplikace při výchově svěřených dětí.

Zásadním hlediskem při zprostředkování náhradní rodinné péče musí být zájem a blaho dítěte, přičemž umístění dítěte v náhradní rodině by mělo být pro vývoj dítěte účelné a dlouhodobě perspektivní tak, aby byla uspokojena potřeba otevřené budoucnosti sdílené s náhradní rodinou. Předpokladem úspěšného zprostředkování je dostatek informací o osobnostních a zdravotních charakteristikách a sociálních vazbách jak žadatelů o náhradní rodinnou péči, tak i dítěte.

Z hlediska náhradní rodiny v systému náhradní rodinné péče je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Podpora aktivit zaměřených na sanaci rodiny**
- **Podmínky v oblasti rozvoje pěstounské péče**
- **Zvýšení efektivnosti spolupráce v rámci zprostředkování náhradní rodinné péče**

Navrhovaná opatření

11.11. Podpora aktivit zaměřených na sanaci rodiny

11.11.1. Za účelem umožnění dítěti vyrůstat ve vlastní rodině vypracovat metodiku provádění sanace rodiny v rámci činnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí a metodiku spolupráce orgánů sociálně-právní ochrany dětí se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a dalšími subjekty při jejím uskutečňování.

Odpovídá: MPSV, MV, MZ, MS, MŠMT
Termín: 31. 10. 2007

11.11.2. V rámci dotačních programů podporovat nestátní subjekty zaměřené na sanaci původní rodiny.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

11.11.3. Rozvíjet systém povinného vzdělávání pracovníků a pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí v oblasti sanace rodiny.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

11.11.4. Podporovat rozšiřování sítě zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12.2006

- 11.11.5. Zajistit vypracování komparativní studie mapující legislativní a nelegislativní opatření a institucionální zajištění péče o opuštěné a ohrožené děti v evropských zemích. Výstupem studie by bylo zhodnocení efektivnosti daných vybraných systémů péče o ohrožené a opuštěné děti a doporučení vhodná pro aplikaci v ČR.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12.2006

11.12. Podmínky v oblasti rozvoje pěstounské péče

- 11.12.1. Vypracovat koncepci pěstounské péče, která vymezí priority, určí principy jejího dalšího směřování a navrhne komplexní systém opatření státu v této oblasti.

Odpovídá: MPSV, MS
Termín: 31. 10.2007

- 11.12.2. Vypracovat metodický postup výběru a přípravy vhodných žadatelů o pěstounskou péči.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12.2006

- 11.12.3. Navrhnout opatření k zvýšení informovanosti veřejnosti o problematice pěstounské péče.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 10.2006

- 11.12.4. Navrhnout opatření ke zvýšení počtu potenciálních pěstounů.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 10.2006

- 11.12.5. Rozvíjet profesionální pěstounskou péči, včetně zabezpečení vzdělávání a supervizí pěstounů a dotační podpory subjektům poskytujícím odborné poradenství pro pěstouny.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 11.12.6. Za účelem adekvátního ohodnocení pěstounské péče navrhnout způsob finančního zabezpečení pěstounů.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2006

11.13. Zvýšení efektivnosti spolupráce v rámci zprostředkování náhradní rodinné péče.

- 11.13.1. Projednat možnosti zvýšení efektivnosti spolupráce zúčastněných subjektů v rámci zprostředkování náhradní rodinné péče.

Odpovídá: MS, MPSV, MZ, MŠMT
Termín: 31. 10. 2007

Realizovaná opatření

- Podpora sanace rodiny z hlediska orgánů sociálně-právní ochrany dětí, úprava standardů péče poskytované zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc, úprava podmínek výkonu pěstounské péče v zařízeních (zvýšení odměny pěstouna vykonávajícího pěstounskou péči v zařízeních, stanovení nejnižšího a nejvyššího počtu dětí, u nichž bude moci být v zařízení pěstounská péče vykonávána (se zohledněním sourozeneckých skupin, vlastních nebo zletilých dětí) a řada dalších opatření týkajících se sociálně-právní ochrany dětí a náhradní rodinné péče je obsažena v novele Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kterou schválila vláda a v současné době je projednávána v PS PČR.
- Komplexní a metodické řešení této problematiky bude řešit Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu, která byla nově zařazena do nelegislativního plánu vlády s termínem vypracování a předložení vládě do 30. 6. 2006.
- Úpravu povinnosti soudu rozhodnout o nutnosti souhlasu rodičů dítěte k osvojení dítěte přednostně a s největším urychlením, zavedení nové dávky státní sociální podpory – příspěvku na péči o dítě v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zohlednění specifického finančního a důchodového zabezpečení pěstounů ve zvláštních případech (při péči o tři a více dětí nebo při péči o alespoň jedno dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené vyžadující mimořádnou péči) řeší řada poslaneckých návrhů schválených v průběhu roku 2005.
- MZ v roce 2004 a 2005 finančně podpořilo projekt týkající se problematiky sanace biologických rodin v rámci preventivních zdravotnických programů.

e) Romská rodina

Současný stav

Romské rodiny v ČR tvoří cca 2% všech rodin. Typická vícegenerační patriarchální romská rodina se mění a atomizuje v souvislosti s rozpadem tradiční romské komunity. Velká část romských rodin patří mezi skupiny obyvatel nejvíce ohrožené diskriminací a sociálním vyloučením. Potýkají se zejména s nízkým vzděláním, dlouhodobou nezaměstnaností, se závislostí na dávkách sociálního zabezpečení, problémy s bydlením a se zhoršeným zdravotním stavem. Tyto problémy často vedou ke klesajícímu reálnému příjmu rodin a k chudobě, k neschopnosti zajistit základní péči o děti, k jejich problematice školní docházce a k jejich častému umístění do ústavních zařízení (podíl romských dětí v těchto zařízeních je odhadován na 50 – 60%), k vyššímu výskytu sociálních patologií a k nefunkčnosti romských rodin.

Fungování přípravných tříd, práce asistentů pedagogů a zavedení bezplatné docházky do mateřských škol v posledním roce před nástupem do školy přispívá ke zlepšování vztahu Romů ke vzdělání, připravenosti dětí na školní docházku a jejich snadnějšímu vstupu do vzdělávacího systému. Stále však přetrvává mýtus většinové společnosti o jejich nevzdělavatelosti. Vstup romských dětí do běžného českého vzdělávacího systému, vzhledem k jejich častým sociokulturním odlišnostem, je nesnadný.

Opatření a vyrovnávací postupy v oblasti zaměstnávání členů romských rodin přispívají jen částečně ke zvyšování jejich nízké kvalifikační úrovně. Mnozí Romové se stále potýkají s dlouhodobou a opakovanou nezaměstnaností. Problémem zůstává nedostatek míst pro nekvalifikované pracovníky/pracovnice, diskriminace při přijímání do zaměstnání, nízká motivace některých Romů pracovat a jejich závislost na sociálních systémech.

Príslušníci některých romských rodin trpí zhoršeným zdravotním stavem. Je rozšířená jejich nezdravá životospráva (vlivem kouření, alkoholu, nevhodné výživy), nedostatečná hygiena a neschopnost nebo neochota pečovat o vlastní zdraví. Romské rodiny se častěji potýkají s výchovnými a prospěchovými problémy dětí a jsou více ohroženy sociálně patologickými jevy (kriminální, užívání drog, patologické hráčství, prostituce apod.) V této souvislosti je důležitá zejména terénní sociální práce s rodinou, která stále není dostatečně rozvinutá.

Většina romských rodin bydlí v nájemních bytech. Jeho dostupnost je však omezena stávajícím systémem a také diskriminací v přístupu k bydlení. Díky těmto skutečnostem a také vzhledem k problémům s placením nájemného dochází u Romů k častějšímu vylučování z existujících nájemních vztahů. Stát má v tomto směru omezené možnosti – problematika bydlení patří především do samostatné působnosti obcí. Některé obce navíc preferují řešení dané problematiky represivními způsoby přinášejícími okamžitý efekt bez ohledu na zvětšující se sociální propad. Vytěsňování Romů vede k vytváření novodobých ghett, v nichž se koncentruje sociálně nejslabší vrstva obyvatelstva.¹²

Cíl

Rodinná politika si klade za cíl přispět k integraci romských rodinn do české společnosti. Romské rodiny by měly být podporovány takovým způsobem, aby dosahovaly větší ekonomické soběstačnosti a mohly tak nést odpovědnost za vlastní život. Ve smyslu naplňování zásady sociální spravedlnosti by romským rodinám měly být zabezpečeny rovné příležitosti a šance zejména ve vztahu k přístupu ke vzdělání a zaměstnání. Důležitým cílem je také zvýšení kvality soužití v romských rodinách, zejména v oblasti výchovy dětí a péče o ně, podpory fungujícího rodičovství a kultivace partnerských vztahů, což by přispělo k prevenci dysfunkcí a rozpadu romských rodin a umístování romských dětí do ústavní péče.

Z hlediska romských rodin je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- *Podpora spolupráce mezi školami, institucemi veřejného i občanského sektoru, romskými představiteli a poradci a samotných romských rodin*
- *Podpora začleňování romských dětí do základních škol*

Navrhovaná opatření

11.14. Podpora spolupráce mezi školami, institucemi veřejného i občanského sektoru, romskými představiteli/představitelkami a poradci/poradkyněmi a samotných romských rodin

¹² Tato problematika je v Koncepci zmíněna jen velmi stručně s ohledem na skutečnost, že v současné době se jejím řešením komplexně zabývají materiály „Koncepce romské integrace 2004“, či „Zpráva o stavu romských komunit v ČR 2004“.

- 11.14.1. Zajišťovat podporu a pomoc romským rodičům s péčí, vedením a výchovou dětí za spolupráce státu i nestátních neziskových organizací s důrazem na rozvoj terénní sociální práce v romských rodinách.

Odpovídá: MPSV, MŠMT
Termín: průběžně

- 11.14.2. Zejména prostřednictvím terénní sociální práce zajišťovat osvětu v oblasti zdravého životního stylu se zdůrazněním jejího významu v těhotenství a v souvislosti s péčí o malé dítě.

Odpovídá: MZ, MŠMT
Termín: průběžně

- 11.14.3. V rámci dotačních programů podporovat služby pro romské rodiny a vzdělávání romských dětí.

Odpovídá: MPSV, MŠMT
Termín: průběžně

- 11.14.4. Popularizovat úspěšné romské rodiny a jednotlivce.

**Odpovídá: MPSV, Zmocněnec vlády
pro lidská práva**
Termín: průběžně

11.15. Podpora začleňování romských dětí do základních škol

- 11.15.1. Prostřednictvím propagace a podpory zřizování přípravných tříd a funkce asistenta pedagoga usnadnit vstup romských dětí do základních škol.

**Odpovídá: MŠMT, Zmocněnec vlády
pro lidská práva**
Termín: průběžně

- 11.15.2. Dokončit proces transformace základního vzdělávání romských dětí. Prostřednictvím Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání vytvářet podmínky pro vzdělávání romských dětí tak, aby se romským dětem dostalo plnohodnotného vzdělávání s upřednostněním integrace do běžných tříd základních škol.

Odpovídá: MŠMT
Termín: 31.10.2007

- 11.15.3. Za účelem seznámení učitelů/učitelek, lékařů/lékařek, sociálních pracovníků/pracovníků a ostatních relevantních aktérů se znalostmi o specifikách romské rodiny iniciovat vznik pilotního programu vzdělávání ve vztahu k jejich profesi.

**Odpovídá: MPSV, Zmocněnec vlády
pro lidská práva**
Termín: 31.10.2007

f) Rodina přistěhovalců

Současný stav¹³

Přistěhovalci tvoří cca 2,5% obyvatel státu (k 31.12. 2004 žilo v ČR legálně celkem 254 294 cizinců s dlouhodobým nebo trvalým pobytem). Jsou vystaveni silnému tlaku společnosti a to zejména ti, kteří pocházejí ze zřetelně odlišného sociokulturního prostředí, proces integrace pro ně může být zdrojem konfliktů. Rodina jako místo přirozených sociálních vazeb je pro cizince/cizinky často současně prostředníkem vědomí životní kontinuity a pomáhá s vyrovnáváním se s novými životními podmínkami.

Do budoucna lze počítat s trendem nárůstu počtu rodin přistěhovalců žijících na území ČR a s nutností lepšího nastavení podmínek jejich života.

Příslušníci rodin přistěhovalců, kteří nejsou občany zemí EU, se potýkají s nemožností podílet se na systému veřejného zdravotního pojištění. Jedná se o situaci rodinných příslušníků (zejména dětí) do doby udělení trvalého pobytu, kteří nejsou v zaměstnaneckém poměru a pobývají v ČR na základě sloučení rodiny. I když je zdravotní pojištění dětí imigrantů nezbytné k poskytnutí zdravotní péče a povolení k pobytu (pokud rodiče nemají trvalý pobyt), pojišťovny mohou odmítnout pojistit novorozence narozeného na území ČR. Tato situace vážně narušuje soužití rodiny, protože pokud dítěti nebude uděleno povolení k pobytu v důsledku nesplnění podmínky stanovující, aby dítě bylo zdravotně pojištěno, může být rodina těmito okolnostmi nucena vycestovat ze země. Také v případě imigrantů seniorů nad 70 let a matek imigrantek v případě porodu je zdravotní pojištění problematické. Všeobecná zdravotní pojišťovna je odmítá pojistit. Matky imigrantky jsou často předem nuceny platit za porod částky, které jsou stanovovány jednotlivými zařízeními bez jakýchkoli pravidel. Tato situace nedává rodinám právní jistotu a negativně působí na stabilitu rodiny.

K problematickým oblastem patří umístování dětí imigrantů/imigrantek do jeslí a školek. Poplatky za pobyt v těchto zařízeních, které stanovuje zřizovatel, jsou pro cizince zpravidla několikanásobně vyšší než pro občany ČR.

Ženy z rodin přistěhovalců se potýkají s obtížemi spojenými s jejich postavením vyplývajícím z příslušnosti k ženskému pohlaví. Vzhledem k péči o děti mají nižší šanci na získání zaměstnání, mají omezenou možnost navštěvovat kurzy českého jazyka a účastnit se akcí, které by podpořily jejich integraci do společnosti.

Rodiny cizinců nejsou statisticky podchyceny. Evidují se pouze data týkající se cizinců bez ohledu na jejich rodinný stav. Problematika slučování rodin vykazuje značné legislativní nedostatky.

Cíl

Základním cílem je integrace rodin přistěhovalců do české společnosti a vytvoření nezbytných podmínek pro jejich ochranu před diskriminací a ekonomickou soběstačností. Je také žádoucí podporovat rovné příležitosti a šance mužů a žen v rodině přistěhovalců, zejména v přístupu ke vzdělání a zaměstnání.

¹³ Tato problematika je komplexněji řešena v rámci materiálu „Koncepte integrace cizinců“ a „Koncepte integrace azylantů.“

Z hlediska rodin přistěhovalců je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- **Podpora integrace a sociálního začleňování rodičů (především matek) a dětí – přistěhovalců**
- **Zlepšení postavení imigrantů/imigrantek jako pojištěnců/pojištěnkyň v systému veřejného zdravotního pojištění**

Navrhovaná opatření

11.16. Podpora integrace a sociálního začleňování rodičů (především matek) a dětí - přistěhovalců

11.16.1. Zachovat a rozvíjet dotační podporu integrace cizinců/cizinek poskytovanou nestátním neziskovým organizacím, zvláště zaměřenou na jejich rodinné soužití.

**Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně**

11.16.2. Podporovat účast matek a otců na jazykových, integračních nebo rekvalifikačních kurzech se zajištěním péče o děti v průběhu konání kurzů.

**Odpovídá: MPSV, MŠMT, MV
Termín: průběžně**

11.16.3. V právních předpisech a praktických opatřeních dbát na udržení rovného přístupu k předškolnímu vzdělávání tak, aby děti přistěhovalců nebyly diskriminovány oproti českým dětem. Podporovat opatření škol a jejich zřizovatelů při udržení rovného přístupu k předškolnímu vzdělávání.

**Odpovídá: MŠMT, MZ
Termín: 31.10. 2006**

11.16.4. Vypracovat analýzu životních podmínek rodin přistěhovalců, včetně definování případných legislativních deficitů slučování rodin a navrhnout možná opatření ke zlepšení jejich situace, včetně analýzy jejich dopadu na státní rozpočet.

**Odpovídá: MPSV
Termín: 30. 6. 2007**

11.17. Zlepšení postavení imigrantů jako pojištěnců v systému veřejného zdravotního pojištění

11.17.1. Řešit postavení rodiček, novorozenců a seniorů nad 70 let - tak, aby bylo garantováno jejich rovnoprávnější postavení jako pojištěnců/pojištěnkyň imigrantů/imigrantek v systému veřejného zdravotního pojištění.

**Odpovídá: MZ
Termín: průběžně**

12. Podpora rodiny na úrovni krajů a obcí

Současný stav

Navzdory tomu, že bezprostřední znalost potřeb rodin a místních podmínek činí z obcí a krajů jedny z nejdůležitějších aktérů rodinné politiky, není význam regionální a komunální rodinné politiky v ČR doceněn. Rozsah a kvalita podpory rodiny se v jednotlivých krajích a obcích liší v závislosti na představách a konkrétních přístupech tamní samosprávy, jejich jednotlivých představitelů, případně dalších aktérů veřejného života. Neexistence jednotného, koncepčního prvku v regionální a komunální rodinné politice pramení v absenci koncepce rodinné politiky jako takové. Institucionální a personální zajištění rodinné politiky je na úrovni obcí a krajů nevyhovující. Termín rodinná politika je mnohdy vnímán neurčitě. Chybí povědomí o skutečném rozsahu a obsahu rodinné politiky, přičemž některé kraje a obce si rodinnou politiku ztotožňují pouze s podporou ve formě dávek státní sociální podpory, sociální péče, případně se sociálně-právní ochranou dětí. Kraje a obce mají významný potenciál, zejména pokud jde o podporu rodiny formou zřizování a poskytování sociálních služeb. Nicméně i zde platí, že nabídka, skladba, kvalita a neposlední řadě dostupnost poskytovaných služeb vykazuje v jednotlivých krajích a obcích značné rozdíly. Jen omezený počet obcí a krajů monitoruje situaci rodin a nabízí akce pro rodiny. Propagace rodinných témat rovněž není vždy dostatečná. Angažovanost rodin v prosazování svých potřeb a zájmů jimi samotnými, případně prostřednictvím dalších subjektů občanské společnosti, je často nevelká, stejně jako informovanost rodin o možné formě jejich podpory.

Cíl

Obecným cílem je vytvořit na úrovni krajů a obcí atmosféru příznivou rodině. Účinná rodinná politika musí být uskutečňována na základě principu subsidiarity a za součinnosti širokého spektra subjektů občanské společnosti. Zavedení a fungování regionální a lokální rodinné politiky je pro rozvoj české rodinné politiky stěžejní. Regionální a lokální samosprávy by rodinu a její podporu měly považovat za jednu z priorit. Zejména obce mají v oblasti podpory rodiny široké možnosti, ať už jde o podporu materiální (např. podpora bydlení) či jinou v podobě realizace opatření jako je aplikace family-mainstreamingu, pořádání společenských akcí rodinného charakteru, poskytování rozmanitých služeb pro rodiny apod. Významným nástrojem regionální a komunální politiky by mělo být další rozšiřování komunitního plánování, které většinou v těch obcích a krajích, které se ke komunitnímu plánování přihlásily, zahrnuje i oblast služeb pro rodinu. Umožňuje reflektovat místní specifika a zapojit do zjišťování potřeb, hledání zdrojů a nejlepších řešení v této oblasti všechny aktéry, kterých se daná oblast týká. V neposlední řadě je třeba, aby krajům a obcím byly pro realizaci rodinné politiky vytvořeny odpovídající podmínky, a to např. poskytnutím adekvátní dotační podpory a metodických podkladů pro realizaci regionální a komunální rodinné politiky. Veřejné ocenění obcí realizujících opatření příznivá rodině by již jen dotvářelo celkově prorodinné klima.

Z hlediska podpory rodiny na úrovni krajů a obcí je třeba se v rámci rodinné politiky zaměřit na tyto oblasti:

- ***Institucionální a koncepční zajištění***
- ***Finanční zajištění rodinné politiky na úrovni krajů a obcí***

Navrhovaná opatření

12.1. Institucionální a koncepční zajištění

12.1.1. Iniciovat vznik orgánu, který by byl zodpovědný za koordinaci rodinné politiky ve svém regionu na úrovni krajů a obcí. Tímto orgánem by měl být výbor zastupitelstva.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 10. 2006

12.1.2. Pro potřeby krajů vytvořit na ústřední úrovni dokument vycházející z Národní koncepce rodinné politiky, který by byl metodickým doporučením při provádění regionální rodinné politiky a který by krajům sloužil jako podkladový materiál při zpracování regionální koncepce rodinné politiky.

Odpovídá: MPSV

Termín: 31. 12. 2006

12.2. Finanční zajištění rodinné politiky na úrovni krajů a obcí (viz Opatření 13.6. v 13. kapitole Koncepce)

Realizovaná opatření

- Rozvíjet komunitní plánování obcí a krajů v oblasti služeb pro rodiny (komunitní plánování se v ČR rozvíjí postupně již od roku 1998).
- Vytvořit ucelený a kvalitní legislativní rámec pro podporu rozvoje zajištění kvality a dostupnosti sociálních služeb, včetně zajištění jejich financování – návrh zákona o sociálních službách byl schválen vládou a předložen do PSP ČR.

13. Obecná opatření k realizaci rodinné politiky

- 13.1. Navrhnout vládě konkrétní administrativní rámec a strategii efektivní spolupráce MPSV s dalšími resorty a se subjekty občanského sektoru a trhu, včetně médií, při koncipování a realizaci rodinné politiky.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 10. 2006

- 13.2. Za participace zástupců státní správy, neziskového sektoru, vědecké i laické veřejnosti uspořádat každoročně konferenci věnovanou rodinné politice a jejím specifickým aktuálním problémům. Tato konference vyústí v konkrétní doporučení týkající se diskutovaných problémů a v návazné tematické zasedání vlády.

Odpovídá: Úřad vlády, MPSV
Termín: průběžně

- 13.3. Postavení rodiny a možnosti její podpory v kontextu proměn české společnosti bude definováno jako prioritní cíl výzkumu ve všech nově připravovaných programových dokumentech soustavy státní podpory, výzkumu a vývoje (Dlouhodobé základní směry výzkumu, resortní plány výzkumu, zadávání výzkumu pro potřeby státu).

**Odpovídá: MPSV, MŠMT, Rada vlády
pro výzkum a vývoj**
Termín: průběžně

- 13.4. Podporovat a veřejně oceňovat subjekty vykonávající činnost a realizující opatření k podpoře rodiny a rodičovství.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 13.5. Podporovat informovanost veřejnosti o problematice rodinné politiky. Různými formami informovat veřejnost o nástrojích a opatřeních, která k podpoře rodiny realizuje stát, kraje a obce, jakož i další subjekty veřejného a soukromého sektoru.

Odpovídá: MPSV
Termín: průběžně

- 13.6. Navrhnout systém efektivního financování realizace opatření rodinné politiky na ústřední úrovni, jakož i na úrovni krajů a obcí (na ústřední, regionální a lokální úrovni) včetně analýzy dopadu na státní rozpočet.

Odpovídá: MPSV
Termín: 31. 12. 2007

- 13.7. Postavení rodiny a možnosti její podpory v kontextu proměn české společnosti bude reflektováno při přípravě veškerých nových a revizi stávajících legislativních a nelegislativních vládních dokumentů (tzv. „family mainstreaming“).

Odpovídá: všechny resorty

Termín: průběžně